

STENOGRAFSKE BELEŠKE
NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 4

BEOGRAD 1935 GODINE

KNJIGA 1

IV PRETHODNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 15 JUNA 1935 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

Pretsednik Verifikacionog odbora

DRAGIŠA CVETKOVIĆ

Privremeni sekretar

MILAN BADŽAK

Prisutni g. g. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **Bogoljub D. Jevtić**, Ministar pravde **dr. Dragutin S. Kojić**, Ministar šuma i rudnika **dr. Svetislav Popović**, Ministar unutrašnjih poslova **Velimir Popović**, Ministar bez portfelja **dr. Avdo Hasanbegović**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **dr. Drago Marušić**, Ministar trgovine i industrije **dr. Milan Vrbanić**, Ministar saobraćaja **Dimitrije Vujić**, Ministar prosvete **Stevan Ćirić**, Ministar građevina **dr. Marko Kožul**, Ministar fizičkog vaspitanja naroda **dr. Ljudevit Auer**, Ministar poljoprivrede **dr. Dragutin Janković**.

POČETAK U 9.30 ČASOVA

S A D R Ž A J:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika III prethodnog sastanka.

Dnevni red: Produženje pretresa Izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata označenih u izveštaju pod III.

Govornici: dr. Milenko Marković, Ministar pravde dr. Dragutin S. Kojić, Luka Kostrenčić, Vojko Čvrkić, Šime Kulišić.

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Gospodo narodni poslanici, otvaram IV prethodni sastanak Narodne skupštine. Molim g. sekretara da pročita zapisnik sa III prethodnog sastanka.

Privremeni sekretar Milan Badžak pročita zapisnik III prethodnog sastanka Narodne skupštine.

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Ima li ko od gospode narodnih poslanika

da primeli što na zapisnik? (Nema). Oblavljujem da je zapisnik primljen.

Prelazimo na dnevni red: Produženje pretresa izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata označenih u izveštaju pod III.

Ima reč narodni poslanik gosp. dr. Milenko Marković.

Dr. Milenko Marković: Gospodo narodni poslanici! U pitanju verifikacije poslaničkih mandata ostala nam je još za raspravu tačka III, dakle mandati onih narodnih poslanika, koji nisu predali punomoćstva. Tu je Verifikacioni odbor primenio izborni zakon i to § 18 stav 7, § 56, 67 i 70 i Zakon o poslovnom redu §§ 3, 4, 9 i 11. Po § 9 Zakona o poslovnom redu može Verifikacioni odbor mandat da osnaži, da ga poništi ili o pojedinom mandatu odgodi odluku najduže na tri meseca, ali uz određenje izvidaja. Pretpostavka je, gospodo narodni poslanici, i po izbornom zakonu i po Zakonu o Poslovnom redu i po običaju

parlamentarnom, koji postoji u našim stenografskim zapisnicima u sednici od 27 marta 1925 godine, da se ispravnost nijednog mandata ne uzima u pretres, dok i kad izabrani narodni poslanik ne preda svoje punomoćstvo. To je već i u ovom zasedanju Narodne skupštine primenjeno na mandat narodnog poslanika g. Luke Avramovića juče. Dakle i po § 9 Poslovnika, ima se rok od tri meseca za odgodu uz izvidaj računati, tek od dana, kad je narodni poslanik predao Pretsedniku svoje punomoćstvo. To je, gospodo narodni poslanici, logično, jer Narodna skupština nema razloga da se brine i da brani onoga, koji neće da vrši poslaničke dužnosti.

Verifikacioni odbor u svome izveštaju predviđa i drugu mogućnost za verifikaciju i pretres ovih mandata i to: kad Narodna skupština dade jasan smisao pravnih propisa u pogledu verifikacije mandata, za koje se ne predadu poslanička punomoćstva. Sa davanjem smisla ovim zakonskim propisima ja ne bih hitao, gospodo narodni poslanici, jer se radi o parlamentarnoj opoziciji, koja je svojim ulazom u izbornu borbu i nehotice ozakonila politiku od 6 januara 1929 godine, priznala Ustav od 3 septembra 1931 godine i Izborni zakon, koji na tome Ustavu počiva. Ne bi, gospodo narodni poslanici, bilo politički, ni mudro ni oportuno, nad glavu takvih ljudi, ma i svojih protivnika, staviti Damaklov mač, ili im uzeti mogućnost ulaza u ovaj zakonodavni dom, ako se oni na to odluče, ili ako ih narod ili prilike na taj daljni logični korak pozovu.

Gospodo narodni poslanici, uz ove primedbe na izveštaj Verifikacionog odbora mi ne bismo imali šta više da raspravljamo, kad opozicija u Parlament nije došla i nema njene žive reči, i kad ne bi bilo opšteg pogleda na izbore od 5 maja 1935 godine, baš sa strane opozicije u njenim rezolucijama od 3 juna 1935 godine, i to u onim bivše Seljačko-demokratske koalicije i udružene opozicije.

Ali kada su rezolucije tu, dozvolite mi, gospodo narodni poslanici, da bacim opšti istorijsko politički pogled na te rezolucije, da se upustim u rasmatranje njihovog postanka, njihove sadržine u pojedinostima i njihovog odjeka u našoj javnosti.

Rezolucije, gospodo narodni poslanici, nisu kod nas novina. Ima ih predratnih, kao što su na primer Riječka rezolucija, Zadarska rezolucija; ima ih posleratnih, kao što je ona Jugoslovenskog kongresa u Nišu od 6 maja 1915 godine, ona Hrvatskog sabora od 29 oktobra 1918 godine, Srpske Narodne skupštine od 29 decembra 1918 godine, Narodnog veća od 19 oktobra 1918 godine, a u najnovije doba poslanica Katoličkog episkopata od 18 januara 1933 godine, o Sokolu, punktacije g. dr. Korošca od 1. januara 1933, g. dr. Spahe od januara 1933 godine, g. Šuperine od god. 1933 i konačno, kako smo juče čuli, memorandum nadbiskupa g. Ante Bauera.

Razlika među njima, gospodo, sastoji se u tome, što su one predratne i one posleratne išle, idu i rade u prilog našeg narodnog ujedinjenja i stvaranja državne zajednice. One najnovije rade u protivnom pravcu i koče sređivanje naših unutrašnjih prilika. Jedne su, dakle, u svome dejstvu pozitivne, a druge su negativne u pitanju izgrađivanja naše države.

Gospodo narodni poslanici! Ako igde, a ono u

politici treba da odlučuje iskrenost, moral i stalnost, kontinuitet javnog delanja i zauzimanja stava u odlučnim pitanjima, bilo to od strane pojedinaca, naroda ili pojedinog dela jednog naroda.

Gospodo, među rezolucijama ja sam hotimice do sada izostavio rezoluciju bivše S. D. K. od 1 avgusta 1928 godine, da mogu o njoj govoriti u vezi sa onom od 3 juna 1935 godine. Jer, gospodo, potrebno je da vidimo u čemu su jednake, a u čemu se one razlikuju.

Jednake su u demonstrativnoj apstinenciji u Narodnoj skupštini, ali na dva načina: izlaskom iz Narodne skupštine i napuštanjem Beograda, i neulaskom u Narodnu skupštinu i nedolaskom u Beograd. Jednake su u većanju u Zagrebu na isti dan kada radi Narodna skupština u Beogradu. Isto im je vođstvo: g.g. dr. Maček i Svetozar Pribičević. Različne su po tome, što u današnjoj SDK nema i nekadašnjih pristaša samostalne demokratske stranke. Oni su danas među nama. Tamo su još od njih g.g. Pvkolečić i dr. Srđa Budisavljević, dr. Krizman i dr. Žirb i Bertić. Glavno je vođstvo danas u emigraciji, što 1 avgusta 1918 godine još nije bio slučaj. I različite su im odluke. Ona od 1 avgusta 1928 godine traži nove izbore, slobodne, kao i neutralnu vladu za jemstvo u suđenju Puniši Račiću i sprovođenje slobodnih izbora, ali uz proglašenje ništavnim Vidovdanskog ustava od 1921 godine, istorijskog državnog akta od 1 decembra 1928 godine. Ova ne priznaje za sebe i prečanske krajeve obaveznim zaključke Narodne skupštine, a naročito one stvorene u finansijskom pogledu. Ova rezolucija od 3 juna 1935 godine traži da se razjuri ova Narodna skupština, da se provedu novi izbori a na osnovu novog izbornog zakona. Ona traži novu, čestitu, kako kaže, neutralnu vladu. Ona se ne osvrće na Ustav od 3 septembra 1931 godine, ne spominje državni akt od 1 decembra 1918 godine. Možda u nadi, gospodo narodni poslanici, da to uništi posle provedbe novih izbora, kojima se ona, mislim, uzaludno nada, iako ne priznaje valjanost naših mandata.

Različne su u tome što za hrvatski separatizam nisu u službi ovaj put samo „prečanski Srbi,“ nego i Srbi iz Šumadije, jer se sami Hrvati, pristaše Seljačko-demokratske koalicije, u izbore za separatističku borbu ne bi mogli ni upustiti.

Šta pada u oči, gospodo narodni poslanici? 1) Upada u oči to da posle 6 januara 1929 godine, posle rasturanja stranaka, Seljačko-demokratska koalicija ulazi u izbore pod stariim imenom, pojačana sa udruženom opozicijom nekadanjih srbijanskih stranaka; 2) Da je na izborima 8 novembra 1931 godine Seljačko-demokratska koalicija bila potpuno pasivna, a njene pristaše slobodnih ruku, a na izbore 5 maja 1935 god. ona izlazi svom žestinom i terorom, vodeći izbornu borbu.

U koliko je gospodo, narodni poslanici, stanje u državi bilo drukčije 1931 godine od ovoga danas 1935 godine?

Izmenjen je izborni zakon, od koga je opozicija očekivala pobjedu;

Narod i država izgubili su svog Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja;

Vlada i provedba izbora poverena je g. Bogolju-

bu Jevtiću, čoveku u političkoj stranačkoj borbi sačuvanom na visini;

Izmenjeni su i zakoni o izbornom redu, o zborovima i dogovorima.

Iz pomenutih razloga upustila se udružena opozicija u besomučnu izbornu borbu u nadi da će joj pomoći i teško stanje naroda usled ekonomske i finansijske krize, svalivši sve uzroke za to na današnji režim i u nadi da će joj nalet naroda dati tri petine mandata.

Kad se u tom izbornom uspehu razočarala, došle su rezolucije od 3 juna 1935 godine, apstinencija od dolaska u Narodnu skupštinu opravdanje pred narodom za poraz u izborima, tobož nasiljem odozgo, tobož falsifikovanjima izbornih uspeha, uz obedu Glavnog biračkog odbora, i konačno poraz usled tobože reakcionarnog izbornog zakona.

Drugo, opoziciji nije ni preostalo. Naravno svih tih prigovora ne bi ni bilo, da je opozicija na izborima uspela.

Gospodo narodni poslanici, dozvolite mi da se još osvrnem na neka stajališta opozicije, izražena u najnovijoj rezoluciji. Naivno je kad opozicija deli Srbe u prečanske i one iz Šumadije, a u isto vreme iskorišćuje u separatističke ciljeve i jedne i druge, kao da mi ne vidimo pod udruženom opozicijom „prečanski front.“ Ponavlja se teški greh iz godine 1928. Opet se ističe srbijanska hegemonija.

Na brzu ruku nabrojao sam od 1918 godine do danas u raznim ministarstvima 55 ministara, koji nisu bili Srbi, a bili su u Vladi. Među njima bilo je i osam punktaša, a gospodo, šta Srbija nije dala na opšti oltar naše zajednice? Zar nije dala grb? Zar nije dala slavom ovenčane vojničke zastave? Zar konačno za Jugoslaviju nije mučki ubijen Viteški Kralj Aleksandar I. Ujedinitelj?

Govori se, gospodo, o izbornom teroru. Ako ga je bilo, taj je teror vršen odozdo, sa strane opozicije nad nama; mi smo bili napadnuti; mi smo bili u odbrani, mi, što smo stajali na braniku narodnog i državnog jedinstva. (Odobranje i povici: Tako je!) A čuli smo svi kako je po rečima gospodina Ministra unutrašnjih dela taj teror bio strašan. To je bio napad na našu čast, na našu slobodu, na naš život i imetak (Pljeskanje i uzvici: Tako je!)

Spominju gospoda iz opozicije i demokratiju, kao da smo mi zaboravili na onu silu i despotizam njihovog bivšeg i današnjeg vodje, koji nije ni poznavao a ni trpeo nikog pokraj sebe. Zato je u svojoj megalomaniji i svršio u emigraciji, van Otadžbine, koja ga je mnogo zadužila. Pravom rodoljubu mesto je u Otadžbini, ma u koje vreme. (Odobranje). Govore o demokratiji oni koji su je i u ovim izborima najviše gazili. Napadaju i g. Bogoljuba Jevtića, Pretsednika Kraljevske vlade, a mi odgovaramo:

„Hvala mu na širokogrudosti i prema protivnicima, jer je u toliko više njegova pobjeda sjajnija; i mi smo mu blagodarni što je omogućio i izdejstvovao da se ogledamo sa g. dr. Mačekom na biralištu, naročito kad Seljačka demokratska koalicija vidi u ovim izborima što niko ne vidi. Ona vidi plebiscit. Kako? Kad na birače niko nije stavio pa ni opozicija nikakvo pitanje. Kako, kad ono nije stavljeno ni u jednoj Banovini, a kamo li u celoj Kraljevini? Kakav plebiscit

kad zbir svih glasova opozicije predstavlja toliko isto raznolikih pojedinačnih a ne skupnih težnja i nazora?

Ako to i pored toga opozicija ipak vidi, onda joj je narod i odgovorio svojim jedinstvom, braneći i državno jedinstvo.

G. dr. Maček hoće da Hrvati u svojoj kući gospodare, u autonomnoj Hrvatskoj. Zar nezna g. Maček da tamo ima i Srba, koji nikad neće pristati na to da budu narodnosne manjine. Jugoslavija je za sve Srbe velika Srbija, kao što treba za sve Hrvate da bude velika Hrvatska. (Burno odobranje).

Opozicija govori i o sporazumu a sama nije mogla da se složi ni u jednoj rezoluciji. U čemu se sporazumela? Kome i kakav sporazum predlaže?

Ako stane na gledište pre 1 decembra 1918 god. onda ima pred sobom Kraljevinu Srbiju kao pobjednicu, pa Hrvatska i Slovenija imaju da dele sudbinu pobjedjenih. Ako hoće danas sporazum posle stanja stvorenog 1 decembra 1918 g. onda je moguć samo u zajedničkom Parlamentu u pitanjima socijalnim i ekonomnim, isključujući ona načela na kojima počiva naša država, jer su ta pitanja za uvek rešena i u svakom slučaju zaštićena čl. 29 Ustava, po kojem je Kralj zatočnik narodnog jedinstva i državne celine. Dakle, dok ne doraste Nj. V. Kralj Petar II, taj zatočnik našeg državnog i narodnog jedinstva je Kraljevsko Namesništvo.

Rezolucija poštovane opozicije ističe i neko zasebno hrvatsko pitanje. Nema, gospodo, i nemože da bude zasebnog ni srpskog ni hrvatskog ni slovenačkog pitanja. Treba da bude reči o samoupravi, ali ne na plemenskoj, ne na pojedinačnoj, ne na istorijskoj i na pokrajinskoj osnovi. I kad je tako, onda je to pitanje, gospodo, jugoslovensko. Ako treba da se radi o organizaciji banovina, o uproščavanju, pojeftinjavanju i decentralizaciji državne uprave, onda je to pitanje, gospodo, isto toliko srpsko i slovenačko koliko i hrvatsko.

Ja sam, gospodo narodni poslanici, bio slobodan da se u najkraćim potezima osvrnem na pojedine stavove u rezoluciji udružene opozicije. Opis ovaj u vezi sa izveštajem g. Ministra unutrašnjih poslova o radu i delima našeg političkog protivnika - udružene opozicije najbolji je dokaz koliko je ispravan predlog Verifikacionog odbora u sve tri njegove tačke. (Odobranje i pljeskanje.)

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cveticović: Ima reč g. Ministar pravde.

Ministar pravde dr. Dragutin Kojić: Gospodo narodni poslanici, gospodin Ministar unutrašnjih poslova u svom opširnom i preglednom govoru dao nam je sliku cele izborne radnje, celog toka izbora, da bi, kako Narodna skupština, tako i cela naša javnost, imala pravilnu, vernu i potpunu sliku svega onog što se je na svima tačkama naše velike i lepe Otadžbine dešavalo u toku izborne borbe. Ja sam se javio za reč, da taj izveštaj upotpunim u pogledu epiloga onoga, što se desilo posle izbora i o čemu mi danas u Narodnoj skupštini pretresamo u vezi sa trećim razdelom izveštaja Verifikacionog odbora, t. j. o onim poslaničkim mandanima, koji nisu prezentirani Narodnoj skupštini. Drugim rečima, ja bih hteo da učinim osvrt, da učinim neka osmatranja na rezoluciju o kojoj je maločas govorio onako lepo naš ugledni drug i prijatelj g. Marković. Rezolucija Seljačko-demokratske koalicije, zagrebačka rezolucija od posle izbora zaslužuje jednu pažljivu pra-

vno-političku analizu, ako ne zbog čega drugog, a ono i zbog toga, što je po toj rezoluciji jedan broj izabranih narodnih poslanika izostao da prestane tamo, gde ih je narod 5 maja uputio u Narodnu skupštinu. Ja odmah moram da kažem, i to je već od strane mnogih govornika u Narodnoj skupštini konstatovano, da rezolucija bivše Seljačko-demokratske koalicije po svojoj sadržini predstavlja, da upotrebim izraz koji je ona upotrebila za Izborni zakon, jedan pravni i politički unikum. (Odobranje). Ono što je u toj rezoluciji izloženo ne može da trpi kritiku, ni ozbiljnu pravnu kritiku, ni ozbiljnu političku kritiku. Da samo izvedem iz ove njihove rezolucije nekoliko momenata, ono što je naročito u rezoluciji podvučeno i ono na čemu je ova rezolucija naročito insistirala.

U rezoluciji se kaže da su se hrvatski narodni zastupnici kao jedini legalni predstavnici hrvatskog naroda zajednički i t. d. sakupili da donesu pomenutu rezoluciju. Ja obraćam pažnju Narodnoj skupštini na ovaj izraz „legalno“. Šta znači legalno predstavnništvo? Znači, prostim jezikom prevedeno, zakonito predstavnništvo, koje po jednom zakonito određenom redu dođe do toga da bude proglašeno za predstavnništvo celokupnog naroda. To je zakonito, to je legalno predstavnništvo! Eto, posle ovih izbora od 5 maja ove godine mi ovde u Narodnoj skupštini ovih dana i danas definitivno izrađujemo pravo i „legalno“ predstavnništvo, ne hrvatskog naroda, ne jednog ili drugog dela našeg naroda, nego celokupnog našeg naroda, pošto je on zakonitim redom o tome konzultovan. (Pljeskanje i uzvici: Tako je.) Jedino Narodno predstavnništvo, koje predstavlja ceo naš narod je ono, koje je u ovom domu. (Uzvici: Tako je!)

U rezoluciji bivše Seljačko-demokratske koalicije pored mnogih drugih netačnosti govori se i o tome da je 1918 godine stvorena ova državna zajednica i od toga se izvode neki zaključci, koji treba našu javnost i naš narod da dovedu do izvesnih uverenja, koja bi bila skroz nepravilna.

Ja smatram, gospodo narodni poslanici, da je na Narodnoj skupštini i Kraljevskoj vladi dužnost da ovde sa ovoga mesta još jedan put podvuku, da naša državna zajednica i naša lepa Otadžbina, uveličana i ujedinjena, nije stvorena 1918 godine. Ona je stvorena kroz duge i mučne istorijske borbe, kroz vekovne borbe svih triju grana našega naroda, a 1918 godina je samo finale, jedan završni momenat te veličanstvene borbe triju plemena našega naroda. (Pljeskanje i uzvici: Tako je!)

Kaže se, odmah u nadovezivanju ovakve netačne tvrdnje, da se posle toga momenta, posle toga sporazuma, posle toga ugovora ako hoćete, od 1918 godine pokazala težnja za hegemonijom jednog ili drugog plemena. Koliko je netačna prva tvrdnja, toliko je još više netačna i neistinita i druga, jer ni jednoga momenta nije bila težnja za hegemonijom kod srpskog dela našega naroda nad kojim drugim delom. Još u Nišu 1914 godine, u punom jeku narodne borbe za svoju slobodu i svoje ujedinjenje, ondašnja Vlada Kraljevine Srbije celome svetu, saveznicima i neprijateljima, našem narodu, vojsci i građanstvu objavila je da ona vodi borbu za ujedinjenje svih triju delova naše nacije, Srba, Hrvata i Slovenaca, za stvaranje jedne zajedničke državne zajednice, u kojoj će sva tri plemena imati puna prava i biti punopravni građani novooslobođene Otadžbine. Ni-

je, kao što vidite, 1918 godine u Zagrebu, nego još 1914 godine u Nišu, ako hoćete da potežemo najsvetije datume, u jeku krvavih borbi, kad je na našu onda malenu zemlju navalió mnogo veći neprijatelj da je satre, jer je nosila jugoslovensku ideju, još onda podvučeno je bilo zašto se bori ondašnja Kraljevina Srbija, šta očekuje i kako zamišlja završetak svojih ratnih napora. Od ovoga srpski deo naroda nije nikada odustao u odnosu na svoju braću Hrvate i Slovence.

Koliko je netačnosti u ovo dve-tri tvrdnje, o kojima sam govorio, toliko je, gospodo, narodni poslanici, netačna i ako hoćete, neka mi se ne zameri na izrazu - neistinita i ona reč iz Seljačko-demokratske rezolucije o izbornom zakonu. Rezolucija naziva taj zakon unikumom reakcionarstva. Može, se gospodo, jedan izborni zakon kao i svi izborni zakoni kritikovati; može jedan zakon imati puno nepotpunosti; može se mnogo zameraka učiniti i sadašnjem izbornom zakonu, koji današnja Kraljevska Vlada nije izgrađivala. Ali, on nije tako unikum reakcionarstva kao što hoće ovom rezolucijom da se pokaže. Šta je cilj, gospodo, svakom izbornom zakonu u svima zemljama, počev od zemalja najšire demokratije i najpotpunijeg parlamentarizma, pa redom. Cilj je, da se kroz izborni zakon omogući i stvori jedna vladavinska većina. Ni jedan izborni zakon nema za tendenciju da jača manjine, tako da onemogući jednu vladavinsku većinu. Nema takvog zakona ni u jednoj zemlji, pa ni u zemlji najširih demokratija. Izbornim zakonom u svima zemljama želi se da se stvori jedna takva parlamentarna većina iz koje će moći da se stvori jedna za rad sposobna vlada, koja se naslanja na jednu solidnu i za rad sposobnu parlamentarnu većinu, jer parlamentarizam nigde, braćo, pa ni u kolevci parlamentarizma, u Velikoj Britaniji, nije cilj, on je sredstvo. Preko Parlamenta, preko Narodnog Predstavnništva želja je, da se stvori mogućnost pravilne, zdrave i dobre državne uprave.

U zemljama najšire demokratije kroz izborni zakon manjinama se garantuje samo jedno, i sve istinske demokratske manjine samo tu kautelu, samo tu garantiju i traže: da jednog dana na svome programu, čiju će opravdanost osetiti ceo narod, narodne mase mogu postati većine. I kad tu kautelu, tu garantiju jedna manjina ima, onda su tu sve garantije jednog pravilnog i demokratskog i parlamentarnog režima. One su osigurane. Samo po shvatanjima naše zagrebačke demokratije to nije tako! Ona nalazi da je ovo unikum reakcionarnog zakona. Oni koji iole poznaju izborne zakone stranih zemalja, a to bi trebalo da je slučaj naših političkih prvaka iz Beograda i iz Zagreba, znaju, da naš izborni zakon ima mnogo sličnosti sa izbornim zakonom jedne zemlje u čiji parlamentarizam, u čiju široku demokratiju ne može da se sunnja. Naš Izborni zakon u malo tačaka odstupa od izbornog zakona engleskog, od izbornog zakona engleske kraljevine. Jer i u onom zakonu a i u našem postoji kao najglavnija odlika princip takozvane relativne većine. I bilo je, gospodo, ljudi, koji su pravili izvesna poređenja između našeg i engleskog izbornog zakona, primenjivali ih na cifre koje je dao 5 maj ove godine. Na taj način došli su do zaključka: da bi rezultat izbora u pogledu podele mandata bio od prilike isti, da su izbori vršeni i mandati deljeni i na osnovu engleskog izbornog zakona. Evo vam cifara, gospodo! U izborima u Engleskoj od 1931 godine, vladavinske stranke dobile su 14,400.000 glasova, a opo-

zicija, sve opozicione stranke, dobile su 7,200.000 glasova. I znate li, gospodo, kakva je podela mandata bila po tim demokratski priznatim izbornom zakonu? Vladavinske stranke dobile su 656 poslanika, a celokupna opozicija sa 7,200.000 glasova dobila je 59 mandata. Kad bi se, kao što sam malopre pomenuo, izborni zakon Engleske primenio na naše petomajske izbore, onda bi diferenciranje bilo utoliko što bi naša vladavinska većina od 303 mandata bila svedena na 289, a opozicija bi dobila od 67 na 81. Vidite, gospode, da ovaj naš izborni zakon nije baš tako reakcionaran zakon da nije unikum od reakcionarstva kako ga opozicija krsti. On je reakcionaran samo zato što nije opravdao, kao što je to u nekoliko mahova u ovoj kući islicano, nadanja opozicije da ona dobije ovu ogromnu većinu, koju je dobila lista g. Jevtića (Pljeskanje i povici: Tako jel).

Nemoguće je pobrojati sve netačnosti iz rezolucije bivše Seljačko-demokratske koalicije. Cela rezolucija kipti netačnostima. Ali, gospodo, u nizu ovih netačnosti, u nizu ovih frapantnih netačnosti da pomenem još samo nekoliko. Tvrdi se da su izbori od 5 maja bili plebiscit. Plebiscita ni po jednom od naših pozitivnih zakona a ni po Ustavu nema! Ni po mučnoj i teškoj istoriji našeg naroda, po našoj mučnoj i političkoj prošlosti, naš narod nije naviknut na plebiscit. On je, gospodo, imao plebiscite, ali oni su vršeni na bojnome polju. (Burno pljeskanje). Plebiscitarno se glasila za ovu zemlju onda kada su se milioni naše najbolje i najplemenitije braće, krvavili za ovo što danas zove no Jugoslavijom. Iznad toga plebiscita naš narod i onaj deo našeg naroda koji se zove Srbima i onaj koji se zove Hrvatima i onaj koji se zove Slovencima, nije imao, nije znao niti će ga znati! Ali, i da ima plebiscita, i da je 5 maj značio u stvari plebiscit, cifre, gospodo, koje je taj plebiscit dao, nisu takve da bi se ova gospoda, koja su ovu rezoluciju sastavila, mogla i imala prava da ponesu. On je svršen na njihovu štetu! Jer izborni rezultati u celome svetu konstatuju se ciframa, a cifre koje je udružena opozicija dobila nisu takve da se mogu njima podičiti. Treba, gospodo, podvrći te cifre jednoj maloj analizi i naći komponente i elemente milionite cifre koju opozicija stalno zavrtlava i podvlači. Vi znate pod kojim smo prilikama vršili izbore. Pojedina gospoda govornici podvukli su, da su izbori vršeni posle tragične smrti našega Kralja, da su vršeni prvi put pod vladavinom Namesništva, da su vršeni u kulminaciji ekonomske i finansijske krize, koja pritiskuje ceo svet pa i našu zemlju, i da su vršeni pod takvim nesolidnim izbornim parolama od strane opozicije, da su te parole, zbilja, unikum izborne neobjektivnosti i nesolidnosti. Kad se i pored svega toga izanalizira kako su sastavljene cifre i brojke kojima se opozicija diči, onda, gospodo, nepristrasnom analizom njima se prikazuje jedno: da nikad ni jedna cifra nije bila nesigurnija i nije nosila više šarenila nego cifra glasova kojom se diči opozicija. Od krajnjih levičara od najdestruktivnijih levičara, koji bi svome opozicionom šefu g. dr. Mačeku prvi osekli glavu, da su izbori prevagali na ovu stranu, na koju je vukao g. Maček, pa do krajnje verskih zanesenjaka, bilo je u cifri koju g. Maček hoće da prisvoji kao cifru isključivo svoje politike. Kad bi se glasovi komunista, verski zanesenih muslimana, katolika i pravoslavača, ozlojeđenih dužnika

i t. d. odbili od milionite cifre g. dr. Mačeka, broj njegovih glasača bio bi mnogo manji od cifara, koje je dobijao veliki njegov prethodnik, pok. Stepan Radić, (Glasovi: Slava mu!)... čiji politički program nema ničeg zajedničkog sa politikom g. dr. Mačeka. (Odobranje i povici: Tako jel).

Ja se bojim da ne zloupotrebim vaše strpljenje, jer je veliki broj netačnosti zagrebačkih rezolucija. No ipak, gospodo, kao što sam pomenuo potrebno je da se one sve ovde nabroje.

Pored ostalog kaže se u rezoluciji jedna strašna stvar, kaže se jedna tako pretenciozna stvar, da ozbiljni političari ne mogu takve stvari da ostave bez odgovora. Veli se na završetku jednoga stava rezolucije ovo: „Da je dalji opstanak ove države jedino moguć ako se udovolji opravdanim zahtevima koje postavlja ova rezolucija.“

Da odmah rečem, gospodo i braćo, da ova država ne zavisi od udovoljenja ili od neudovoljenja ma čijih zahteva, pojedinaca ili grupa. Ona je zasnovana na krvi i na kostima naše najplemenitije braće, ona je istorijska tvorevina, ona će živeti i ona živi bez obzira na ove ili one zahteve, ove ili one političke grupe: ili ove i one političke skupine! (Pljeskanje i uzvici, Tako jel) To, braćo, treba naročito podvući: Nema tih uslova od čijeg udovoljenja zavisi budućnost naše države i našeg naroda. Ono što je veći, a mi smo svi drugi prolazni, to je naša Otadžbina i naš narod, (Burno pljeskanje) i nema uslova koji mogu uslovljavati tu većnost! (Opšti povici: Tako jel)

Demokratska shvatanja i demokratske koncepcije opozicije a naročito Samostalno demokratske seljačke koalicije, naročito se i puno izražavaju u ovoj frazi, gde gospoda najdubljeg demokratskog uverenja pozivaju nekoga da ovu Skupštinu razjuri. Ja ostavljam, gospodo, na stranu momenat otmenosti ovoga izraza „razjuriti“, ali hoću da ukažem na svu nedemokratnost, na svu reakcionarnost njegovu. Ko, gospodo, da razjuri? Ko razjuruje Skupštinu? Skupština se po našim ustavnim odredbama i odredbama naših pozitivnih zakona može raspustiti. Ona se raspušta po Ustavu i zakonima, i zna se kad i kako se raspušta, ali se ne razjuruje. A razjuruje se nešto drugo, gospodo, ono što liči na takve skupine kao što je ova, koja ovakve rezolucije donosi; (Burno pljeskanje) skupine koje su izvan zakona i izvan zakonskih odredaba, t. j. po imperativima, po apsolutnim imperativima naših pozitivnih zakona razjuranje se njihovo neizostavno nalaže. Mi nismo tim zakonskim naređenjima udovoljili zbog toga što je Kraljevska Vlada u svome izbornom proglasu izjavila da želi najširu toleranciju za vreme izbora, za vreme izborne radnje, pa ako hoćete i u ovom neposrednom periodu po izboru od 5 maja.

Ja sam od prilike, nižući ovo nekoliko momentata, ukazao, nadam se da sam ukazao, na svu nekonsekventnost, na svu konfuznost, na svu netačnost rezolucije Seljačko-demokratske koalicije. Ostalo bi mi da se pozabavim jednim momentom specijalno kao Ministar pravde, da nekoliko reči kažem o jednom aktu koji je najviši predstavnik katoličke crkve u našoj zemlji, opet u vezi sa izborima, uputio na Najviše mesto; a o kojem je aktu već bilo reči u ovom domu. Ono što je g. Ministar unutrašnjih dela kazao o tome aktu, ono što su predgovornici podvlačili, ja neću da ponavljam.

Hoću samo da rečem, gospodo narodni poslanici, ovo: da je i u politici Kraljevske vlade i u politici Ministra pravde kao Ministra vera, uvek bilo jedno i nepromenjeno pravilo: najprijateljskiji stav prema svima verskim konfesijama, prema svima verama, verskim udruženjima i veroispovestima. Kraljevska vlada uvek je, i to će uvek i činiti, dokle je na ovoj strani, sa podjednakom ljubavlju, sa podjednakom brigom pomagati sve konfesije u našoj državi. Ali, gospodo, Kraljevskoj vladi, u tome i takvom jednom stavu, nameću se izvesni, opet da ponovim reči, zakonski imperativi, preko kojih ona ne može preći, jer bi se ogrešila o zakone.

Ni jedna vera, ni jedna verska organizacija nema prava gospodo i braćo, da zloupotrebi svoje vernike. (Složni uzvici: Tako je!) Ako ona to učini, ona je izašla, gospodo, iz okvira zakonskih i ni jedna odgovorna Kraljevska vlada ne bi mogla preko takvih radnji da pređe. Mi smo sa puno zadovoljstva, gospodo, u početku izborne borbe čuli, da je katolička crkva naredila svojim sveštenicima, svome kliru, da ne ulazi u izbornu borbu. Mi smo smatrali da katolička crkva, shvatajući pravilno svoju zadaću, shvatajući najpravičnije i stav svih Kraljevskih vlada prema njoj, hoće da učini sve sa svoje strane, da ne bude zloupotrebe toga verskog momenta, da svoj klir i svoje sveštenstvo izvuče i sačuva od teških izbornih momenata. I mi smo svi i pravoslavni, i muslimani i katolici, sigurno bili blagodarni katoličkoj crkvi za takvu jednu odluku i takvo jedno rešenje. Ali smo se gospodo, iznenadili kad smo u toku izborne borbe videli, da takvu jednu odluku u jednoj crkvi, čija je snaga u disciplini, redu i poslušnosti ne samo vernika, nego prvenstveno njenoga klera, da takvu jednu naredbu svoje crkve taj kler ne sluša. I mi se danas, gospodo, pitamo: pa gde su sankcije protiv takvog jednog klera? (Pljeskanje i povici: Tako je!)

Gospodo, ja ne generališem. Imali smo mi izvanrednih sveštenika i, hvala Bogu, najveći broj umeo je da sačuva i dostojanstvo sveštenika i crkve, u kojoj pripada.

Ali kad se, s jedne strane uzme momenat da je postojalo naređenje koje sam maločas napomenuo, kad se zna, kao što rekoh, da snagu katoličke crkve čini njena disciplina i njen red, onda se mi pitamo: da li vrhovni pretstavnik katoličke crkve u našoj zemlji nije imao veću brigu, čisto svoju brigu, spiritualnu brigu, brigu i staranje za svoju crkvu, brigu, kako će se ne-disciplinovano sveštenstvo, koje zapovest crkve nije htelo da poslušati, dovesti u red, no brigu o postupcima žandarmerije koje, kako je sam potvrdio, nije poverio? (Burno odobravanje i povici: Tako je!)

To što sam kazao za katoličku crkvu, to važi, gospodo, i za pravoslavnu, i za islamsku versku zajednicu. Svuda je bilo pojava po kojima jedan broj sveštenika nije bio na dostojnoj verskoj visini, te ja izjavljujem kao Ministar pravde da Kraljevska vlada to neće tolerisati. (Povici: Bravo! Pljeskanje.)

Ja mislim da sam na ovaj način iscrpeo ono, što sam smatrao za svoj dug, i ako hoćete za svoju duševnu potrebu da kažem pred Narodnom skupštinom i na taj način završavam ovo svoje izlaganje. (Opšti povici: Živeo! — Dugotrajno pljeskanje.)

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Ima reč narodni poslanik g. Luka Kostrenčić:

Luka Kostrenčić: Narodna skupštino! Izbori od 5 maja imali su svoje naročito značenje po tome što su to bili prvi izbori za Narodnu skupštinu posle marsejske katastrofe. Posle šestoga januara prvi put je na političkim izborima za Narodnu skupštinu sudelovala i takozvana vanparlamentarna udružena opozicija. Mi, koji smo se opredelili za listu g. Jevtića, (Povici: Živeo Jevtić! — Pljeskanje) opredelili smo se u stvari za produženje Kraljeve politike, politike koja bazira na Njegovom vrhovnom načelu: „Čuvati jedinstvo narodno i celinu državnu, to je najviši cilj Moje vladavine a to mora biti i najveći zakon za Mene i svakoga“. Međutim, sa protivne strane htelo se je izborima od 5 maja dati karakter nekakvog plebiscita protiv Kraljeve šestojanuarske politike, protivu politike jugoslovenskog narodnog i državnog jedinstva.

Ta opozicija ušla je u izbore bez jednog zajedničkog programa. Ona je sastavila ad hoc za izbore jednu listu na kojoj se okupio jedan skup najheterogenijih elemenata. Ta opozicija u stvari nije bila ništa drugo nego organizovana negacija i nezadovoljstvo. Ja neću da govorim o metodama i parolama kojima se služila opozicija, da iznosim konkretne slučajeve terora, demagogije i psihoze koju je stvorila opozicija na terenu. Ali, kada bi analizirali opoziciju, onda bi morali voditi računa o tome, da su pored antidržavnih i u socijalnom pogledu destruktivnih elemenata za tu opoziciju glasali i elementi koji ne prave pitanje iz jedinstva ove države, ali su glasali za opoziciju, jer su smatrali da na taj način dovode do izražaja svoje nezadovoljstvo sa režimom koji provodi izbore, režimom, koji u stvari nije ništa kriv za stanje u zemlji, za stanje, koje je posledica naopake politike onih režima, koji su kroz 17 go dina upravljali ovom zemljom. (Povici: Tako je!)

Sada posle izbora nama naša pobeda nameće istorijsku odgovornost i ogromnu dužnost intenzivnog, pozitivnog i konstruktivnog rada za narod i državu. Opozicija produžuje svoju negativnu politiku. Ona vodi politiku rezolucija i apstinencije.

Što se tiče izbora u Hrvatskoj, treba da odmah u početku svojih izlaganja naglasim da su ovi izbori od 5 maja u Hrvatskoj bili za opoziciju najslobodniji izbori u političkoj istoriji Hrvatske. Uz put treba da kažem i to da nosilac liste opozicione g. Maček ne samo da nije naslednik politike Stjepana Radića, nego on po svojim intelektualnim i političkim kvalitetima i tendencijama nema takoreći ništa zajedničkog sa politikom pok. Stjepana Radića, jer Stjepan Radić je prvenstveno po svojoj orijentaciji bio seljačko-socijalni političar, dok g. Maček po svojoj politici ima obeležje gradsko-gospodsko državno-pravnog političara.

Moram da naglasim i to da ono što se ispoljilo usled agitacija opozicije u narodu, one tendencije apsolutno nemaju svoj uzrok u samom narodu. Plemenski i verski antagonizam nije spontano nastao u narodu već su ga u narod uneli politički agitatori, kojima je bilo potrebno da unesu razdor i nezadovoljstvo u narod, da bi na taj način mogli da dobiju što veći broj glasača za svoju politiku.

A sada da predemo na političko i principijelno naše opredeljivanje prema političkom stavu opozicije,

koja je tek posle izbora dala svoju političku deklaraciju.

Mi moramo nadalje da naglasimo da nije istina da se u ovoj državi sukobljavaju hrvatsko i srpsko državno pravo, da se sukobljavaju hrvatska i srpska nacionalna i državna misao. U ovoj državi se sukobljavaju dve suprotne nacionalne državne koncepcije i to: jugoslovenska unitaristička nacionalno revolucionarna koncepcija, koja je izvojevala pobjedu u svetskoj revoluciji i 5 maja 1935 godine, i reakcionarno legitimistička plemensko-federalistička i federativna koncepcija, koja je doživela poraz prvog decembra 1918 godine i 5 maja 1935 godine. (Odobranje i pljeskanje).

Kod nas su latentno u sukobu negativne sile prošlosti sa pozitivnim silama jugoslovenske nacije i najvišim životnim interesima sadašnjosti i budućnosti Jugoslavije. Opozicija postavlja posve krivu diagnozu o bolesti Jugoslavije, a mi ne samo da nećemo i ne smemo dozvoliti da država umre od te krive diagnoze, već nećemo dozvoliti da državni organizam dalje uopšte boluje od te krive diagnoze.

Opozicija ima iz osnova pogrešne pojmove o postanku i misiji Jugoslavije i ona postavlja nemoguće i apsurdne zahteve. Zar se može i zamisliti da ima nekoga u ovoj zemlji, ko bi imao pravo, ko bi smeo i hteo, da falsifikuje ili anulira politički testament Kralja, Ujedinitelja? Stoga je potrebno da se s ovoga mesta podvuku neke osnovne istine o jugoslovenstvu i Jugoslaviji, nepromenljive istine, koje važe za sva vremena dok će postojati jugoslovenska nacija.

Jugoslovenska država je ostvarena na bazi principa jugoslovenskog narodnog jedinstva, primenom prava samoodređenja naroda, kao bitni sastavni deo pobjede svetske demokratije i progresa nad srednjovekovnom feudalnom autokratijom i reakcijom.

Jugoslavija nije nastala na osnovu nekih pisanih pergamentnih prava, političkih pregovora i sklopljenih ugovora, već je nastala u ratu i revoluciji, po volji jugoslovenskog naroda, po diktatu istorije i potrebi Evrope, a na osnovu definitivne pobjede principa nacionaliteta nad principom legitimiteta.

Kada Srbi, Hrvati i Slovenci ne bi bili jedan narod onda ne samo da Jugoslavija ne bi imala pravo na opstanak, već do njenog formiranja ne bi uopšte bilo ni došlo, i ceo istorijski razvoj jugoistočne Evrope bio bi pošao drugim smerom.

Država se može i mora organizovati i upravljati samo na bazi onog principa na kome je nastalo jedinstvo moderne evropske države, može se izgraditi samo na jedinstvu naroda. Stoga jedino jugoslovenski unitarizam omogućuje izgradnju homogene jedinstvene Jugoslavije, i jedino jugoslovenski unitarizam omogućuje pozitivno rešenje svih pitanja u svima oblastima jugoslovenskog narodnog i državnog života. Narodi su suvereni u istorijsko-genetičkom, a ne u aktuelnom političko-partijskom i političko-izbornom smislu reči. Suverena volja jugoslovenskog naroda manifestovala se je u svetskom ratu, a po izvojevanoj pobjedi jugoslovenski narod je 1-XII-1918 preneo svoj suverenitet na ostvarenu jugoslovensku državu, kao konkretni izražaj narodnog suvereniteta i tom se državom za sva vremena mora upravljati u duhu ideje na kojoj je stvorena.

Jugoslovensko narodno i državno jedinstvo nisu uopšte politička pitanja, niti to smeju postati, već su gotove činjenice, aksiomi i osnov na kome se uopšte može i mora bazirati sva politika ove države.

Jugoslavija može i mora da vodi samo jugoslovensku politiku. A fundamentalni zadatak jugoslovenske politike jeste: da na bazi jugoslovenske ideje povuče sve konzekvence iz pobjedonosne jugoslovenske nacionalne revolucije, konzekvence političke, socijalne, kulturne i ekonomske. Jugoslovenska politika ima dužnost da realizuje ideale jugoslovenskih ratnika i revolucionara, koji su stvarali ovu državu, da valorizuje pobjedu jugoslovenske vojske, da izgradi modernu državu narodnog blagostanja, pučke prosvetljenosti i socijalne pravde.

Ni Slovenstvo ni Evropa ne trebaju jedan razdobljeni i nemoćni Slovenski Jug, već trebaju jednu veliku i moćnu Jugoslaviju, koja ima da bude eksponent Slovenstva i Evrope na Balkanu i u Srednjoj Evropi, da bude bedem slobode jugoslovenskog naroda na Jadranskom, na Dunavu i na Vardaru, bedem koji će odoljeti svima nasrtajima zavojevača dolazili oni s mora ili kopna. (Burno odobranje.)

I Jugoslavija je jedina i najveća moguća i velika Slovenija, i velika Hrvatska i velika Srbija. (Burno pljeskanje) Interesi slovenačkog kmetijca, hrvatskog seljaka i srpskog zemljoradnika apsolutno su identični i oni jedino u Jugoslaviji mogu naći rešenje svih svojih životnih pitanja i biti zaštićeni od eksploatacije sa strane tudjinskih imperijalističkih i revizionističkih industrijsko-kapitalističkih država.

Rešiti ispravno i pravedno problem odnosa sela i grada, rada i kapitala, u tome jeste osnovni problem Jugoslavije, a ne u rešavanju fiktivnih državnopravnih pitanja na bazi plemensko-pokrajinskih i konfesionalnih antagonizama. (Odobranje.)

Podići kulturni nivo života najširih slojeva naroda, racionalizovati agrarnu proizvodnju, nacionalizovati industriju, zauzdati bankokratiju, sprovesti stvarnu socijalnu zaštitu rada i pravednu deobu produkata rada, osloboditi našu nacionalnu ekonomiju, našu radnu snagu i prirodna bogatstva od eksploatacije sa strane tudjeg internacionalnog i domaćeg nacionalnog kapitala, osloboditi domaću politiku od korupcije, demagogije i ignorancije, eto u tome su vitalni i akutni problemi Jugoslavije, a ne u hrvatstvu i srpstvu, katoličanstvu i pravoslavlju, prećanstvu i srbijanstvu. (Burno odobranje.)

Nacionalno oslobodjenje treba nadopuniti ekonomskim, treba socijalno i ekonomski osloboditi pauperizovane najšire slojeve radnog naroda, koji su temelj ove države. (Odobranje i povici: Tako je!)

Narodna skupštino! Kod nas u Savskoj banovini za vreme izborne kampanje najviše se agitovao sa parolom samostalne Hrvatske. Ja sam u svim svojim govorima u svome srezu stalno naglašavao da protiv te politike treba u prvom redu da protestujemo i glasamo mi, Hrvati, jer bi ta politika, kada bi se uopšte mogla ostvariti, bila fatalna i katastrofalna prvenstveno po nas Hrvate. Mi dobro znamo iz naše dalje i bliže prošlosti, kako je bilo nama Hrvatima u zajednici sa izvesnim našim susedima, koji su posle rata odjedared postali nekakvi prijatelji Hrvata. Mi sa indignacijom odbijamo i samu pomisao da bi smo mi Hrvati hteli i smeli bilo svesno bilo nesvesno poslužiti bilo kome

kao sretstvo antijugoslovenske politike. (Burno odobravanje).

Nama Hrvatima nije niko nametnuo ovu državu. Mi smo ovu državu hteli i doprineli smo svoj deo za njeno ostvarenje. (Glasovi: Tako je!) Hrvatstvo je bitni sastavni deo jugoslovenstva, Hrvatska je bitni sastavni deo Jugoslavije. Hrvatska je u sastav Jugoslavije donela najviše što je mogla, donela je samu sebe i sa tom Jugoslavijom stoji i pada i Hrvatska. (Burno pljeskanje).

Za nas Hrvate je Jugoslavija jedina moguća samostalna Hrvatska i najveća moguća velika Hrvatska, koja se ne prostire od Sutle do Bosuta i od Drave do Jadrana, već koja se prostire od Triglava do Šar planine i od Dunava do Jadrana. (Burno odobravanje!) O tako velikoj i samostalnoj Hrvatskoj nije nikada sanjao ni Ante Starčević.

Mi smo svi Jugosloveni od reda izgubili naše stare male narodne države baš zato jer su bile plemenske i regionalne. I danas u današnjoj evropskoj situaciji neka mala samostalna Hrvatska ne samo da nebi imala mogućnosti opstanka, nego bi bila naprosto koridor, preko koga bi naši izvesni susedi prodirali jedni na Jadran, drugi na Balkan, a treći na Istok. (Povici: Tako je!) To je naš svesni i patriotski narod na gornjem Jadranu ispravno shvatio. On je instiktivno osetio da se na izborima od 5 maja rešava jedno sudbonosno političko pitanje, i on je u svima graničnim srezovima gornjega Jadrana dao apsolutnu većinu za listu g. Jevtića. Stoprocentno hrvatski i rimokatolički srezovi Kastav, Sušak, Krk i Pab, srezovi na granici od Rijeke do Zadra, ostali su verni svojoj najsvetlijoj tradiciji i glasali su apsolutnom većinom za Vladu i moćnu jedinstvenu Jugoslaviju. (Burno pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, nama je već dosta i preko glave te politike velikohrvatstva i velikosrpstva, i mi najodlučnije tražimo da se hitno i odlučno pristupi politici socijalno-ekonomskog i kulturno prosvetnog jugoslovenstva. (Povici: Tako je!) Stoga je kategorički imperativ naše današnjice da hitno pristupimo radikalnom rešavanju životnih i akutnih pitanja jugoslovenskog seljaka, radnika, intelektualca, zanatlije i svih ostalih produktivnih staleža. (Pljeskanje). A jugoslovenska zemljoradnička zajednica mora nam poslužiti kao polazna tačka i organska baza celokupne naše politike i prirede. (Uzvici: Tako je!)

I naš najbolji odgovor na nemoguću i destruktivnu politiku opozicije biće da podemo u narod i da na teritoriji cele Jugoslavije organizujemo odozdo jedan jedinstveni veliki opštenarodni pokret, koji će poslužiti kao solidni instrumenat nove politike nove Jugoslavije. (Burno odobravanje.)

Smatram svojom dužnošću da se dotaknem još jednog važnog i delikatnog pitanja. Nama je neobično žao da se je za vreme izborne kampanje u Hrvatskoj veći deo rimokatoličkog sveštenstva otvoreno i odlučno angažovao za opoziciju. Na ostrvu Krku, na primer, je kancelar biskupa Srebrnića, g. Markovčić, bio glavni agitator opozicije, on je vršio agitaciju od čoveka do čoveka na ulici. K njemu se je u biskupski dvor dolazilo sa svih mesta ostrva Krka po instrukcije, tu je on davao usmene i pismene upute i poruke, i najodlučnije se zauzeo za listu opozicije a protiv liste Vlade. Pod njegovim vođstvom to su radili mnogi i mnogi kape-

lani, župnici i neke katihete. Međutim, moram ovde da istaknem, da je jedan lep broj odličnih nacionalnih sveštenika na ostrvu Krku, uprkos ps hoze koja je bila stvarna, otvoreno glasao za listu g. Jevtića, dok je jedan deo sveštenika u izborima bio neutralan.

Smatram da je neophodno potrebno da se sa ovoga mesta u pogledu odnosa crkve, nacije i države generalno kaže ovo: Svaka crkva treba da gleda na sve događaje „sub specie aeternitatis“ i ujedno se ne bi smela dati zavesti da iskorišćuje sadašnju političko-privrednu depresiju u svetu za političku afirmaciju na bazi konfesionalnoj. Ceo svet ima d nas i suviše politike, a premalo etike, koja bi trebalo da bude u prvom redu polje delovanja crkve. Naročito sve hrišćanske crkve morale bi se posvetiti ovom prvenstvenom pozivu i svim silama poraditi na smirenju duhova i konsolidovanju dezolatnih prilika u kojima živi ispaćeno čovečanstvo. Hrišćanske crkve imaju naročito delikatnu misiju u Jugoslaviji, zemlji mnogih konfesija. Kod nas propovedati i forsirati konfesionalni ekskluzivizam i političko nacionalni konfesionalizam, značilo bi voditi antinacionalnu, antidržavnu, antisocijalnu, antihumanu i antihrišćansku politiku. (Povici: Tako je.) Svugde u svetu, a pogotovo kod nas, nije moguće ispravno rešiti političko pitanje na bazi konfesionalnoj. I svi oni koji kopaju po konfesionalnim razlikama između katoličanstva i pravoslavlja vrše i antihrišćanski posao. Zar smo mi Jugosloveni krivi što smo se naselili na teritoriji na kojoj se raspuklo rimsko carstvo, što je kasnije dovelo i unutar hrišćanske crkve do raskola i dualizma? Zar smo mi krivi što se crkveni oci nisu mogli složiti u formalnom tumačenju nauke Hristove? Zar da se u današnje doba na bazi tog konfesionalnog dualizam provodi i političko nacionalna diferencijacija i dualizam Južnih Slovena?

Mi katolici Jugosloveni, Hrvati i Slovenci, od uvek smo po krvi i sudbini jedno sa pravoslavnim Srbima, a sa katoličkim našim susedima nismo to nikada bili niti ćemo ikada biti. (Burno odobravanje i povici: Tako je!) Mi Hrvati i Slovenci nismo nikada u istoriji ratovali sa pravoslavnim Srbima, a sa svima katoličkim susedima smo kroz vekove vodili stalne nacionalne borbe, pa čak i ratove. I mi nećemo ni sada ni ikada više da bilo kome za volju vodimo borbu sa srpskim pravoslavljem. Uostalom, naš je narod već odavno rešio pitanje odnosa među braćom raznih konfesija u svojoj lepoj klasičnoj reči: „Brat je mio koje vjere bio“. (Burno pljeskanje.) A svima onima koji se zanose apsurdnom idejom stvaranja neke podunavske katoličke države ili konfederacije kažemo otvoreno neka puste tu neostvarivu ideju, za koju se ne mogu nikada pridobiti ni katolički Jugosloveni ni Čehoslovaci. Neka napuste ideju koja bi uvalila celu Evropu u period novih verskih ratova. Po mojem dubokom i iskrenom uverenju politika rimske crkve morala bi se danas više nego ikada prema Slovenima rukovoditi načelom, koje je zastupao najistaknutiji saradnik vladike Štrosmajera, zagrebački kanonik Franjo Rački, koji je napisao i ove reči: „Crkve imale bi se podići iznad dnevnih zadevica i strasti, pa imati daleki pogled u sadašnjosti i budućnosti. Slovenstvo je tu s njim valja računati i crkvi i državama. Ono će svaki dan silnije kucati na vratima povjesti. Tu ne koriste doskočice!“ (Glasovi: Tako je! Tako je!) A naše sveštenstvo sviju konfesija trebalo bi da ima uvek na

umu one divne reči iz svečane besede biskupa Josipa Jurja Štrosmajera, koji je kod posvećivanja svoje velelepne katedrale dao najidealniju apoteozu jugoslovenskog narodnog jedinstva ovim rečima: „Jedinstvo, sloga i ljubav našega naroda bila mi je i jest mi i sada jedina i najveća želja na ovome svijetu. Ja sam na to jedinstvo, na tu slogu i ljubav vazda mislio, vazda za nju radio, iako su me mnogi zbog toga krivo sudili i osudili. A za to jedinstvo naroda našega ja sam pripravan i život svoj žrtvovati. Narod nam je siromašan, biju ga teške nevolje; narod nam nema prijatelja, ali svemu će se dati pomći, ako podemo do jedinstva. I ja kad se budem rastajao s ovim svijetom, poslednja će mi molitva b'iti za jedinstvo moga naroda. A nađe li Svevišnji vriednim da dodem pred njegovo lice, i onda ću imati samo jednu molbu: Svevišnji vječni Bože, smiluj se mome dobrom narodu i ujedini ga!“ (Opšti jednodušni poklici: Slava Štrosmajeru!)

Narodna skupštino! Na kraju smatram da je potrebno da kažem nekoliko reči o današnjem političkom stavu nekih vodećih ljudi opozicije, koji su nekada za uzimali posvema suprotno stanovište i koji su već time onemogućeni da budu nosioci neke nove politike. Mi se g. Mačeku i njegovom političkom stavu i njegovoj taktici ne čudimo. On je u glavnom ostao veran sam sebi iz vremena Austrije i iz vremena posle rata. Ali posvema je drugi slučaj sa g. dr. Trumbićem, g. g. Svetozarom i Milanom Pribičevićem, g. Ljubom Da vidovićem, g. Vilderom i drugima.

G. dr. Trumbić šef jugoslovenskog revolucionarnog odbora na strani Antante, koji je kroz 4 godine rata uveravao saveznike o integralnom jedinstvu jugoslovenskog naroda i istorijskoj potrebi stvaranja jedinstvene Jugoslavije, koncem 1917 on je ovako interpretirao osnovnu misao Krfske deklaracije: „Nama se ne radi o sjedinjavanju više država, nego o ujedinjenju jednog istog naroda u jednu jedinstvenu državu. Kao što ima samo jedan narod, tako neka bude i jedna jedinstvena država. Samo tako moći će da živi jedan solidan organizam, sposoban da osigura celom narodu njegove životne, moralne i materijalne interese. Mi nećemo da se stvara odvojena Hrvatska država, jer ni ona ne bi mogla biti drugo do jedna nova Albanija, eksplotisana za tuđi interes; mi nećemo ni delimičnih problema kao što su bosanski, dalmatinski, istarski i t. d., nego želimo da se naš srpsko-hrvatsko-slovenački problem uzima kao jedna organska celina. Moja je dužnost da izrazim zahvalnost koju dugujemo Srbiji koja je kao država prinela najveću žrtvu za ujedinjenje našeg troimenog naroda. Ona, Srbija, izjavljuje da je spremna da žrtvuje svoju državnu individualnost, da bi se ostvarila jedna zajednička država svih Srba, Hrvata i Slovenaca. Time ona započinje najveće od svojih dela i stiče apsolutno pravo da se zove Pijemontom Jugoslavije.“

Tako je govorio g. Trumbić kada se je stvarala Jugoslavija. A danas?

A šta da kažemo o g. Svetozaru Pribičeviću? Ekstremni centralista i monarhista, danas federalista i republikanac. A njegova desna ruka Vilder? A njegov brat Milan, koji je slao preko Okeana dobrovoljce da ginu za Jugoslaviju?

Jugoslovenska nacija se nije promenila, nisu se promenili problemi Jugoslavije nije se promenila

naša sudbina — nažalost promenili su se bivši protagonisti Jugoslovenstva! (Uzvici: Tako je! Žalosno!)

Odakle dolaze ta gospoda iz opozicije da optužuju ovaj današnji režim, da ga optužuju za sadašnje stanje u zemlji, iako je ovaj režim na vlasti samo nekoliko meseci, dok su ta gospoda imala vodeću reč kroz celu jednu deceniju, a od 6 januara stalno su sabotirala Kraljevu politiku i skrivali sadanje stanje države. (Odobranje i povici: Tako je!)

Da li je g. Jevtić sklapao Rapalski ugovor, ili je to činio g. Trumbić? Da li je g. Jevtić stvarao Vidovdanski Ustav ili g. Pribičević i druga gospoda iz opozicije? Je li 1928 godine bio na vladi g. Jevtić ili izvesna gospoda iz opozicije? Apsurdno je da od nas branе demokratiju i parlamentarizam oni koju su svojom destruktivnom politikom i doveli do krize demokratiju i parlamentarizam. (Povici: Tako je!)

Ne, gospoda opozicionari! Niko nema prava da se po svom ličnom ćefu poigrava sa sudbinom jedne nacije i države. (Burno pljeskanje.) Ne mogu vodeći politički ljudi zastupati danas jedno gledište na državu a sutra drugo i od naroda tražiti da ih uvek sledi i priznaje svojim vođama. Ne! Nećemo više eksperte za hrvatsko pitanje. Nećemo dozvoliti da u Beogradu i Zagrebu žive izvesni politički ljudi od hrvatskog pitanja. (Burno odobranje.) Ima samo jedno rešenje hrvatskog pitanja, a to je jugoslovensko rešenje, na bazi apsolutne jednakosti i ravnopravnosti sviju plemena i krajeva u okviru jugoslovenskog narodnog jedinstva i državne celine. (Burno pljeskanje.)

Narodna skupštino, sedamnaest godina posle stvaranja Jugoslavije sa izvesnih strana se govori da je jugoslovenstvo laž i fikcija. Zlonamerni protivnici jugoslovenstva i Jugoslavije s jedne strane tvrde da je jugoslovenstvo izmislila Austrija, a s druge strane tvrde da je jugoslovenstvo prečanima podvalila Srbija. Mi znamo, međutim, kako se je provela Austrija na jugoslovenskom pitanju, već znamo da je ta ideja sahranila Austriju. (Povici: Tako je!) Srbija, koja je po svojoj geografskoj poziciji istorijskoj misiji bila određena da odigra ulogu jugoslovenskog Pijemonta, ušla je za volju našeg narodnog oslobođenja i ujedinjenja u tri oslobodilačka rata i žrtvovala samu sebe. A zar se može za volju jedne političke podvale 7 godina ratovati i polaziti u izgnanstvo preko Albanije? (Odobranje i pljeskanje)

Za vreme svetskoga rata na strani saveznika javljaju se iz svih krajeva sveta prečanski Srbi, Hrvati i Slovenci i stupaju u borbene redove herojske srpske vojske da krvlju zasvedoče jugoslovensko narodno jedinstvo i ne strepeći pred austrijskim vešalima žrtvuje se za ostvarenje jugoslovenske države. A zar se može i zamisliti da se jedna cela armija na smrt osuđenih heroja dobrovoljno žrtvuje i baca u ždrelo inferna modernoga rata za volju jedne fikcije i laži?

Ne! Jugoslovenska ideja nije podvala, ni laž, nije fikcija ni zabluda. Naprotiv! Jugoslovenska ideja je nikla na našem tlu kao izvor najviših težnja našeg rasnog i narodnog genija. Ona je najrevolucionarnija, najpozitivnija i najkonstruktivnija ideja celokupne naše narodne istorije. (Opšte burno pljeskanje.)

Jugoslovenska ideja je stavila u pokret ceo svet da bi se u svetskoj revoluciji mogla roditi Jugoslavija. I tu krvavo stečenu i otkupljenu Jugoslaviju ne damo nikome. (Opšte burno pljeskanje.) I stoga smo najod-

lučniji protivnici politike bilo spoljnog bilo unutrašnjeg revizionizma, i nikakvim papirnatim rezolucijama ne može se srušiti ono što je stvoreno u krvavim revolucijama. (Dugotrajno burno pljeskanje). Na istorijskom otporu naše nacije slomila su se dva carstva, slomiće se i poslednji ostaci negativnih sila prošlosti (Opšte burno pljeskanje).

Mi, jugoslovenski nacionalisti, kao uvek tako i sada gledamo na sve probleme naroda i države iz istorijsko-genetičke perspektive. I mi nismo pristupačni nikakvim drugim sugestijama i argumentima nego onim koje nam daje istorija, a istorija nam kaže: kada ste razjedinjeni doživljavate katastrofalne poraze, a kada ste ujedinjeni doživljavate triumfalne pobe. Ili ćete biti jedno, Sloveni Juga, Jugosloveni ili vas neće biti. Mi, jugoslovenski nacionalisti oduvek slušamo taj glas istorije i za nas je jugoslovenstvo kategorički imperativ naše isorije. I s toga mi ne priznajemo nikakve pljemensko-pokrajinske individualitete, mi priznajemo samo jugoslovenski nacionalni individualitet i jugoslovenski državni integritet. (Burno odobravanje i i pljeskanje).

S toga, naša parola glasi: „Nikada više ni janičari istoka, ni graničari zapada, već svoji na svome! Jedinstvena jugoslovenska nacija na slobodnoj jugoslovenskoj zemlji u velikoj i nedeljivoj jugoslovenskoj državi“. (Opšte burno odobravanje.)

Narodna skupštino! Mi nosimo pred narodom i istorijom veliki deo odgovornosti za dalju sudbinu Jugoslavije. Na ovom našem teškom putu i odgovornom poslu neka nam bude i mrtav Vrhovnim vođom Onaj koji je puna dva decenija od Kumanova do Marselja vođio celu našu naciju. (Svi narodni poslanici ustaju i kliču: Slava Mu!) Mi znamo ko Ga je ubio i zašto je ubijen. Ubili su Ga da obezglave jugoslovensku naciju i ubiju Jugoslaviju. Ali naši su se neprijatelji ljuto prevarili u svojim podlim računima. Njegova tragična i mučenička smrt neće imati po jedinstvo Jugoslavije one fatalne posledice, koje su oni zjurado priželjkivali. Mi, koji nepokolebljivo i odlučno stojimo uz našu slavu ovenčanu narodnu dinastiju i krvavo stečenu narodnu državu, zavetujemo se i zaklinjemo se da ćemo do kraja izvršiti poslednju poruku Kralja Heroja, Državnika i Mučenika Aleksandra Jugoslovenskog i da ćemo do kraja ostvariti Njegove velike zamisli, i da ćemo preporođenu i konsolidovanu Jugoslaviju predati Njegovom Sinu a našem Kralju Petru II (Opšte burno odobravanje i složni povici: Živeo Kralj!)

Gospodo narodni poslanici! A sada podimo na posao. Podimo u narod odakle smo i došli, da u narodu sa narodom radimo za narod. Taj izmučeni i ispaćeni jugoslovenski narod povedimo novim putem iz ovog teškog stanja u lepšu i svetliju budućnost nove Aleksandrove Jugoslavije. (Burno pljeskanje i povici: Živeo!).

Predsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Ima reč narodni poslanik g. Vojko Čvrkić.

Vojko Čvrkić: Gospodo narodni poslanici, ovde sa ovoga mesta u ovome Domu nikakav zanos, pa makar bio diktovan i nacionalnim pobudama, nikakav afektizam, pa makar bio izazvan razdraženošću, koja bi dolazila usled rada pojedinaca, koji su delali nacionalno na ovim izborima; ovde, gospodo, u ovome

svetom domu samo istina, samo iskrenost, samo reč srca i duše, samo ono što narod naš trezveno i hladno oseća i trezveno i hladno rasuđuje. Na takvo hladno rasuđivanje navode nas teške prilike pod kojima živimo, navodi nas mučni život u kojem se nalazi danas naš narod. Moram, gospodo narodni poslanici, ovom prilikom da istaknem da je ovo mesto sa koga se govori — sveto mesto, zbog toga što se odatle čuje glas naroda kroz naša usta. A taj glas predstavlja za sobom jedno mučeništvo, ali uvek trezvenost i odlučnost. Taj glas, gospodo narodni poslanici, nas uči da odamo dužno poštovanje svoj onoj vekovnoj borbi kroz koju je prošao naš napaćeni srpski narod. Isto tako da odamo dužno poštovanje i priznanje i hrvatskom narodu, koji je tako isto vekovima vođio borbu za svoju nacionalnu državu. Tako isto da odamo poštovanje i priznanje i braći Slovencima, koji su se isto tako kroz vekove odupirali germanizaciji. Pa kada tako svima redom odamo dužno poštovanje i priznanje i pomno shvatimo sve napore celokupnog našeg jugoslovenskog naroda, koje je dao kao prilog za stvaranje ove današnje države, onda, draga braćo, sigurno imamo garancije da ćemo u tom slučaju shvatiti pravilno duh jugoslovenstva i da ćemo izgraditi jugoslovenski duh u današnjoj našoj državi. (Uzvici: Tako je!) Od rane svoje mladosti ja se interesujem politikom i zato sada konstatujem sa ovoga mesta sa žaljenjem, da mi se učinilo da ovoga puta u ovom domu slušam istu debatu koju sam slušao sa galerije u Ustavotvornoj skupštini. Mora se istina reći da ima nešto što ometa jugoslovenski narod da stalno tapka u mestu i da bude u jednom cirkulusu vitiosusu. I mi smo pozvani da pronađemo koji su to uzroci te se stalno ovde naglašava od mnogih predgovornika, da ne misli tako hrvatski narod kao što misle i kao što rade njegove vode, da hrvatski narod drugačije misli, drugačije oseća, da i u njemu kuca jugoslovensko srce, da on oseća potpuno jugoslovenski, a da posle toga, gospodo narodni poslanici, dočekujemo ponova na mnogim i mnogim izborima da taj hrvatski narod u svojoj većini ipak svojim glasanjem u većini odobri svojim vođama onu politiku za koju mi stalno tvrdimo da taj hrvatski narod u svojoj većini nije za nju.

Ja mislim, gospodo narodni poslanici, da je to jedno obolenje našeg državnog organizma, i da mi moramo da pristupimo lečenju toga državnog organizma sa istom takvom savesnošću, kao što obolelom telu jedan revnosta i savestan svoje službe do krajnih granica hirurga prilazi. Mi moramo da potražimo uzroke: otkuda to, da taj hrvatski narod ide stalno tim stranputicama? Mi moramo jednom iskreno da ce zapitamo dokle ćemo mi, gospodo narodni poslanici, slušati u ovome domu, da se pojedini ljudi, koji su zauzimali najviše položaje u ovoj zemlji, koji su se dugo godina nalazili na ovim klupama, označavaju kao antinacionalni, kao destruktivni, kao antijugosloveni, i kao ljudi koji, tako reći, čine izdajnička dela prema Otadžbini. To smo mi više puta slušali i u Ustavotvornoj skupštini i u drugim skupštinama, pa smo posle dočekivali, da se ponovo ti isti ljudi nadu na tim istim položajima. Ja prvi put govorim sa ove govornice, ali govorim u ime Šumadije, koja je sa golom korom hleba stotinama godina tapkala rukom

o kundak da buret side u kašaluk, koja je gledala kako se njena nejač gazi kopitama od turske silne imperije, ali je ipak hladno stajala na braniku svojih prava i verovala u svoju konačnu pobedu sa tako malim svojim sretstvima. Ta Šumadija, barem onaj kraj u kome ja živim, gleda na ovu činjenicu, koju sam malo čas istakao u svome govoru, ovim očima: Mi odajemo priznanje svom nacionalnom zanosu, koji ovde ističu pojedina braća Hrvati, odajemo priznanje, tako isto, i braći Slovencima, ali, gospodo, to što sam malo pre naveo, da su od njihove strane uvek pojedina gospoda bila označavana kao antijugosloveni, pa se posle nalazila na vrhovnoj državnoj upravi, znači, da je bilo nekoga njihovog unutrašnjeg razračunavanja, između njih samih, da je bilo eksperata za hrvatsko pitanje, i da su te ekspertize bile često puta pogrešne, i da se mi Šumadinci nismo potrudili kao pijemontezi ove države da uđemo sami u duh jugoslovenske politike i da vidimo mi sami i osetimo, kako oseća hrvatski narod, kako njegovo srce kuca, i da ga, na kraju krajeva, svojom politikom konstruktivnom i solidnom, odvratimo od onih pogrešnih puteva, koji bi se mogli pojedinačno, - ja ne generališem, - označiti kao antijugoslovenski.

Vidite, kad hoće da se leči jedna bolest, onda se traži prvo uzrok te bolesti i ako uzrok nije uklonjen, bolest nikada neće proći. Čini mi se, da u rešavanju naših jugoslovenskih problema mi uvek tražimo posledicu, a nikada uzrok. Pitanje je, gospodo narodni poslanici, da li ti Hrvati, koji idu tim putevima, hrvatuju samo za to što su Hrvati, zato što mrze Srbe ili ima nečega pogrešnog u državnoj upravi i u sprovođenju nacionalne politike, te zbog toga idu oni drugim stranama.

Ja mislim, gospodo narodni poslanici, da je hrvatski narod kao god i srpski i slovenački, upravo jugoslovenski narod, nezadovoljan usled teškoga stanja koje preživljuje, a to teško stanje došlo je usled ekonomske krize koja je došla kao val i posledica opšte-čovečanska, a pored toga pooštravalo se i pojedinim pogrešnim radnjama naših dosadašnjih upravljača.

Da je to tačno, evo vam dokaza.

Ništa narod ne boli od onoga što on ne razume. Narod boluje samo od onoga što on shvaća, što oseća i što razume i što ume da objasni. Zbog toga ja smatram da su na pogrešnom putu svi oni koji ističu i danas državno-pravne teorije na prvom mestu i danas dokazuju o federaciji, o konfederaciji, o savezu država, o saveznom državama i o drugim formama, koje naše državno pravo izučava. Kada izadete pred masu, gospodo narodni poslanici, i ma koju od ovih reči upotrebite, niko vas neće razumeti, Dakle, znači da naš narod nije nezadovoljan zbog toga što ima ovako ili onako sa državno-pravnog gledišta uređenu državu. On je nezadovoljan zbog toga, što mu nije sve u redu na njegovom domu, što ne vidi od svoga rada dovoljno prihoda, što je gladan, što na stomaku oseća, što mu svakoga dana proizvodi padaju sve niže i niže i što je on postao plen zelenaša (Povici: Tako je! — Pljeskanje). On oseća da više nije gospodar u svojoj kući (Povici: Tako je!) On oseća da nad njim neka neman stalno stoji, nepoznata ali strašna, koja ga je stegla u kvrgu, i koja

mu neda nikako da iz tih kvrga iziđe. Zna, da se je borio za ovu lepu zemlju Jugoslaviju, da se je borio za njenu veličinu, seća se, gospodo narodni poslanici, onih zgarišta, seća se onih grobova, seća se majki u crno zavijenih, seća se očeva koji su ostali na svome domu, na očevini, da sede i blude svojim pogledima u neizvesnost, jer su tamo poslali svih pet sinova, svih pet nada, svih pet pesama, svih pet uzdanja i očekuju da se te sve njihove nade, da se te sve njihove pesme i sva njihova veselja pretvore jednoga dana u humke crnih grobova, a da majke Jugovića opet ne zakukaju i da otac opet ne zakuka, jer su svih tih njegovih pet pesama pretvorene u pet tužnih zapeva i pet crnih humaka za slobodu i veličinu rodne grude, za bolji položaj na domu, za bolji položaj u kući, za veće blagostanje, za mir kolebama.

Gospodo, kad je to tako, onda šta znači, i u čemu je naš jugoslovenski problem ili državni problem ili hrvatsko pitanje? Znači da zbog nerešavanja tih pitanja političari kao pojedinci, željni uspeha, željni političke slave, političke veličine, iskorišćuju to tako teško stanje naroda i pričaju, kad bi bila zasebna Hrvatska, da bi onda sva ta pitanja bila rešena, a da nisu sada rešena ovde zbog toga što sada ta pitanja rešava centralna vlada, koja se nalazi u Beogradu.

Zato, gospodo narodni pretstavnici, podjimo ovim putem, počnimo da rešavamo ta pitanja odlučno, da ima jednog zamaha u preobraženju celokupnog ekonomskog stanja, radimo reformatorski na socijalnom izjednačenju što jače i onda će nestati uzroka koji se mogu vešto eksploatirati od nesavesnih političara, koji u ovakvom stanju govore da je lek svemu tome da se stvori federativna država ili konfederativna ili nezavisna, pa da svih tih zala nestane.

Šta mi imamo u rezolucijama, koje su izdate u Zagrebu? U prvoj tački ne ističe se — ja to podvlačim pa ipak se može pročitati između redova, da se govori o tome — ali se misli da hrvatski narod treba da bude zadovoljan u svojim opravdanim zahtevima, a to će biti ako se svi državno-pravni akti, po kojima je postala ova naša današnja država, pa čak i akt od 1. decembra, stave van snage, te da hrvatski narod kao suveren rešava dali će prvo pristupiti u zajednicu, pa onda u kakvu vrstu zajednice, sa gledišta državno-pravnog, ako bude odlučio da pristupi u tu zajednicu, jer se inače drukčije ne može shvatiti isticanje suvereniteta

Ja smatram da ti i takvi zahtevi ne mogu biti opravdani. Ne mogu biti opravdani prvo sa gledišta opšte političkog, koje vlada u celome svetu, pa tek posle sa gledišta našeg jugoslovenskog, nacionalnog. Mi vidimo danas u celome svetu, gospodo narodni poslanici, jedno stremljenje svih velikih naroda i svih velikih država ka što većoj i što jačoj centralističkoj vlasti, da bi države mogle da dobiju što jače autoritativne vlade, koje su, nošene jednim nacionalnim zanosom, sposobne da reše teške ekonomske probleme i da u današnjem dobu diriguju privredom. Mi vidimo da čak i savezne Severo-američke države, kojima ne može da se učini nikakav prigovor na njihovu demokratiju i demokratsko uređenje, morale su pod Ruzveltom da pribegnu jednoj diktaturi u privredi i da je federalni sud rešavao o tome da je Ustav federalni pogažen. A mi vidimo šta se dešavalo i u Nemačkoj,

vidimo šta se dešava u Italiji, vidimo da i stari i novi svet ide tim pravcem, uputio ce tom kolotečinom da dobije jaču centralnu vlast, da se pravilno meša u sve ekonomske i socijalne odnose društva i naroda, jer mnoge pojedince treba obuzdavati državnom vlašću, jer su se u današnjem društvu obogatili toliko da su postali moćni kapitaliste, tako da o srednjim i nižim društvenim staležima ne vode nikakvog računa, već da sve gaze pred sobom.

Zato je potrebna jača centralna vlast da dovede do veće socijalne pravde i većeg ekonomskog blagostanja. (Odobranje).

Gospodo narodni poslanici, da je tu preteran zahtev sa gledišta našeg jugoslovenskog nacionalnog ja ističem ovo. Ova zemlja stvorena je na moru krvi i na brdima kostiju najboljih njenih sinova. Ona je imala svoj plebiscit u prvom ustanku, pa je posle imala svoj plebiscit u evropskom i svetskom ratu, ona je tvorevina topa, puške i sablje. I rešavanje o sadašnjoj njenoj zajednici, kakvog treba da bude oblika i u tome cilju davanje suverenih prava ma kojem delu našega naroda u ovoj zemlji, gospodo narodni poslanici, ne može da se učini glasanjem, to se radi samo na onaj isti način, kojim je načinom i putem ova zemlja i stvorena. (Odobranje).

Gospodo narodni poslanici, mi smo videli da je gledište onih zagrebačkih rezolucija apstinencija i nedolazak izvesne gospode poslanika, koji su izbrani na listi g. dr. Mačeka, u Narodno predstavništvo. Vi vidite kako u samom tom aktu, u samoj toj odluci ima mnogo nezdravih pojava i nelogičnosti. Ta rezolucija po svojoj sadržini i formi hoće da kaže da je cilj te gospode da se bore za parlamentarizam što puniji, a da je ovo kvazi Parlament Pa, gospodo narodni poslanici, da li je mesto za borbu što punijeg parlamentarizma u samom Parlamentu ili je mesto te borbe na ulici? Ako ti ljudi hoće da se bore za parlamentarizam, onda se oni nalaze na istoj liniji na kojoj se nalazimo i mi smo zato da bude što jači Parlament, da ga osposobimo da može rešiti ona teška ekonomska i socijalna pitanja, koja sam malopre istakao, ali da li je to moguće da taj Parlament reši sa uspehom kad u njemu nema čitave jedne grupe, koja predstavlja suprotno gledište našem gledištu, da jedan drugome stavimo protivtežu i da onda zajednički izvedemo najbolji zaključak, koji je potreban za našu jugoslovensku politiku.

Zatim, gospodo narodni poslanici, govori se u toj rezoluciji o izbornom zakonu, za koji se kaže da nije dobar. Da podemo za momenat istim putem i da se složimo s njima i istaknemo da taj izborni zakon nije potpuno dobar i onakav kakav bi se mogao u krajnim granicama poželeti, ali odmah ističem da taj izborni zakon nije plod ove vlade, nego rdavo nasledstvo jedne prošle vlade. I onda, gospodo narodni poslanici, kad se stavimo na njihovo gledište, da vidimo koliko tu ima logičnosti, i da li je borba za izmenu jednoga zakona legalna na ulici ili je mesto da se vodi borba za izmenu jednoga zakona i donošenje boljeg zakona u samoj Narodnoj skupštini. Dakle, gospodo narodni poslanici, i s toga razloga njima je bilo mesta da dođu ovde u Narodnu skupštinu i pošto je ovo jedino telo koje je legalno za donošenje zakona, da u međusobnoj diskusiji raspravljamo pojedina pitanja, pa

ako nađemo za potrebno i umesno da treba menjati jedan zakon i da ga treba u nečemu popraviti, da se dogovorimo kako bi došli do što boljega zakona.

Gospodo narodni poslanici, rezolucije, koje su donete u Zagrebu, bile su u mnogome komentarisane. Ja sam u kratkim potezima dao i svoj komentar. Ali na kraju moga govora hoću da istaknem i ovo, i to smelo i otvoreno, da ovde u ovom domu nas očekuju mnogo teži i krupniji zadatci. Prema ishodu celokupne verifikacione debate, kako je do sada tekla, mi vidimo da u pogledu sprovođenja naše jugoslovenske politike nije bilo stalne i određene linije. Da nije bilo te stalne i određene linije videlo se i po govorima pojedine gospode predgovornika, koji su označavali politiku g. Mačeka kao izdajničku. Isto tako, gospodo narodni poslanici, videlo se da se i politika g. Spahe označavala tako da ona nije ravna ni Hamidovoj politici u bivšoj Turskoj imperiji. Gospodo narodni poslanici, ja smelo ističem da su ti i takvi izrazi kod te gospode narodnih poslanika bili razumljivi s obzirom na to da su oni živeli tamo zajedno sa njima, da su se u mnogome čemu sukobljavali sa njima, da su u mnogo čemu jedni drugima i štete nanosili i da prema tome mnogo razloga postoji da se često puta ne odmere reči i izrazi. Ali, gospodo narodni poslanici, ja smatram kad je taj g. Spaho bio ministar u ovoj zemlji, kad je bio u vrhovnoj državnoj upravi, onda je on takvu politiku zastupao od početka pa do kraja, i treba navesti razloge kad se je on promenio. Ako je to, gospodo narodni poslanici, doista tako bilo, onda nam je to najjasniji dokaz da nije bilo određene politike od strane naše, jer smo trebali odrediti politiku. Ako smo mi takve ljude dovodili na te položaje, onda smo mi s jedne druge strane radili ono što ne bi bilo u duhu najjačeg jugoslovenskog nacionalizma. Zbog toga ja, gospodo narodni poslanici, preporučujem najveću hladnokrvnost u tome iznalaženju puteva i načina kako i na koji način da se otklone uzroci u narodu koji postoje i koji stvaraju njegovo nezadovoljstvo, te na taj način on postaje plen nesavesne agitacije pojedinaca, jer, gospodo narodni poslanici, mi ne smemo nikako te stvari generalisati i nećemo da uzmemo, kako je to lepo g. Ministar unutrašnjih poslova istakao, da je sav onaj broj koji je pao na listi g. Vladimira Mačeka bio orijentisan na izborima onom parolom da posle izbora g. Maček ne ide u Beograd nego u Ženevu. Treba da se shvati da su te parole mogli baciti, gospodo narodni poslanici, samo pojedini nesavesni agitatori, koji su na taj način zavodili hrvatske mase, iskorišćujući tako teško ekonomsko stanje tih masa i njihovo rdavo raspoloženje usled toga. Kad se to teško ekonomsko stanje i rdavo raspoloženje jednim snažnim ekonomskim preobražajem i velikim socijalnim reformama bude ispravilo, onda, gospodo narodni poslanici, nemojmo se plašiti za jedinstvo za večita vremena ujedinjene Jugoslavije, koje niko i nikada ni spolja a još manje iznutra neće moći pokolebati. (Odobranje i pljeskanje).

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Ima reč narodni poslanik g. Šime Kulišić.

Šime Kulišić: Gospodo narodni poslanici, izbori od 5 maja provodeni su u borbi za Jugoslaviju i protiv Jugoslavije. Zdrav narodni instinkt dao je izražaja svoje nepokolebljive vere da hoće Jugoslaviju. Udružena opo-

zicija bez programa i bez konstruktivnih načela ne može da prežali svoj poraz, a razočarenje vođe, da uteše svoje pristaše zbog izgubljene pobeđe, izdaju rezolucije pogubne po svojim intencijama, i po svome duhu. Te rezolucije ne mogu da obrazlože njihov korak niti da opravdaju njihovu apstinenciju u radu u Narodnoj skupštini. Svaki ispravan građanin ove zemlje na njihovom mestu posle provedenih izbora došao bi u Skupštinu da iskupi poverenje naroda koje mu je dato, da bi se mogao posvetiti pozitivnom i konstruktivnom radu za narod.

Gospodo narodni poslanici, ne može teror koji je navodno postojao za vreme izbora i koji se i dalje nastavlja, kako oni kažu, da ih spreči u radu u Skupštini. Ne može da ih u tome spreči niti narodni apsolutistički režim, jer kad su oni pod tim režimom ušli u izbore, onda su morali ostati konsekvantni i doći u Skupštinu, te raditi za dobro naroda. U razloge koje navode njihove rezolucije ni jedan ispravan čovek ne može da veruje. Prijatelji politike došaptavanja, oni se boje javno i otvoreno, sa punom odgovornošću reći ono što žele. Jedino pozitivno u njihovom stavu je to, da ostaju dosledni svome negativnom radu u rušenju i obaranju svega što je do sada u našoj državi stvoreno. Bojkotiranje Skupštine sa strane opozicije ne može da donese ništa korisnog njihovim težnjama, jer to je budalasta taktika, o čem su se mogli uveriti ljudi iz opozicije u našoj nedavnoj političkoj prošlosti, jer su se u našem političkom životu odigrali mnogi i važni politički događaji bez učešća Hrvata, što je bilo samo njima na štetu, a provodati apstinenciju od svih državnih poslova nije nikakva politička mudrost. Svojom apstinencijom udružena opozicija proklamuje svoje političko bankrotstvo pred celim narodom i pred celim svetom.

I dobro je što su rezolucije opozicije došle u javnost, jer tako može svaki i malo prosečan čovek da prosudi svu neozbiljnost njihovog rada i pogubnost njihovih težnja i delanja. Istorija će osuditi te ljude, jer se nisu pokazali doraslim vremenu u kojem živimo. Ne može se sa neistinom voditi politika.

Šestojanuarski režim došao je iz političke nužde, da se spreči bratoubilačka borba, koja je pretila da podgrize temelje države. Mi koji smo prigrlili tu politiku, u najboljem uverenju da tako najbolje služimo svom narodu, nećemo dozvoliti da se povrate opet vremena te bratoubilačke borbe, za kojima opozicija priželjkuje u uverenju da bi u takvoj zagušljivoj atmosferi mogla najbrže postići svoje mračne ciljeve. Mi ćemo ostati budni čuvari Jugoslavije i jugoslovenstva u kojem ne sme i ne može biti privilegovanih i zapostavljenih, u njemu mora da zavlada puna jednakost svih građana i puna socijalna zaštita svih staleža. Najodlučnije odbijamo od sebe da bi šestojanuarski režim imao za cilj da sprovada neko srpsko mišljenje u pogledu uređenja naše države. Iznositi takve neistine znači hotimično i svesno zatvarati oči pred istinom, znači svesno hteti dezavuirati plemenite nakane našeg Viteškog Kralja, kome je dobro države i naroda kao celine bilo iznad svega. Baš ta mišljenja velikohrvatska, koju su provodili oni koji su vodili politiku do 6 januara, a koja su mišljenja našem narodu ostala uvek tuđa, jer ta mišljenja mogla su i mogu postojati u mozgovima pojedinaća, morala su neminovno doći u sukob, kao što su

realno i došla kobnog dana, 20 lipnja 1928 g. Ta mišljenja htela su se narodu silom nametnuti, ali ih narod od sebe odbija, jer hoće da razvije samo barjak jugoslovenstva, barjak jugoslovenske ideje, koja ne deli naš narod na veštačke historijske razlike, nego ga smatra kao jedno, kao jedan politički i nacionalni organizam. Kao što vođi opozicije poriču istinu i historijskim događajima naše političke istorije daju lažna mišljenja, tako oni u svojim deklaracijama dezavuišu i sebe. Oni kažu da su režimi od 6 januara bili prikriveno srpstvo. Ali vođe Seljačko-demokratske koalicije, koji su nas Hrvate Jugoslovene pribili na križ kao izdajice, zaboravljaju da su i oni u tim režimima i te kako aktivno sudelovali, pa prema tome i sami provodili onu politiku za koju kažu da je bila velikosrpska, a sam pok. Radić priznao je Vidovdanski Ustav i centralizam. U političkom vrludanju naših opozicionara teško je bilo tražiti logike i doslednosti. Za vreme Austro-Ugarske monarhije kao zaneseni monarhisti, odmah po ujedinjenju pretvaraju se u republikance, da posle toga postanu kruti monarhisti i centralisti, neki čak i kao eksperti za provadanje centralističke politike u Hrvatskoj uz veliku viku, da je Jugoslavija stvorena krvlju i da jedinstvo naroda po potrebi treba i braniti krvlju, ali ne njihovom, da na koncu pogaze sva ta načela razglabajući teoriju o tri naroda, o tri individualizma, podmećući našim novim političkim događajima lažna tvrđenja. Sva ta vrdanja i nedoslednosti najbolje ilustruju političku nedozrelost opozicije. Teror i plebiscit kao dva suprotna politička pojma, ne mogu postojati jedan pored drugoga. Taj narodni plebiscit o kome govori rezolucija Seljačko-demokratske koalicije najbolji je dokaz da terora sa strane vlasti prigodom izbora nije bilo, jer kad bi ga bilo, jasno je svima da se taj navodni plebiscit ne bi mogao provesti. Ali teror nisu provodile vlasti nego je taj teror provodila bez ikakvih skrúpula opozicija, o čemu ima bezbroj dokaza i uveren sam da nema toga birača, koji se opredelio za listu g. Predsednika vlade, a da taj teror opozicije ne bi osetio na svojoj koži. Prema teroru opozicije vlast se nalazila samo u stavu nužne odbrane i služila se samo zakonskim sretstvima u suzbijanju terora koji je mnogo i u mnogo slučajeva ostao nekažnjen. A to bi činila i svaka druga vlada. Prolivena krv nedužnih seljaka leži na duši bezdušnih harangera iz redova opozicije, koji su svojim huškanjem zaveli narod na otpor protiv vlasti. Čistoću izbora najbolje pokazuje onaj milion glasova koji su pali za opoziciju, i provedeni izbori mogu da služe na čast Vladi g. Jevtića, jer je dopustila da se birači opredele po svome nahodenju, suzbijanjem samo onih metoda borbe koji su bili na užtrb ugleda vlasti i državne celine. Pričajući o nekom teroru i falsifikatima, opozicija hoće da prikrije svoju političku malodušnost i da birače održi i dalje u obmani i zabludi. Donesene rezolucije samo su krinka njihove nemoći i straha pred jednim otvorenim i kontrolnim radom. Treba se okomiti na tobožnji teror i falsifikate da se opravda politička sterilnost vođa opozicije, da se ublaži razočarenje njihovih masa o izgubljenoj pobeđi i da se uspavljaju iluzijama o skorim slobodnim izborima pod neutralnom vladom, kojoj bi imao da dađe recept za provadane izbora jedan od njihovog vođstva, koji je provodio izbore godine 1925 sa svojim mračnim i krvavim metodama. Djelomični uspeh opozicije rezultat je terora koji

je ona provodila i sa tim terorom mogla samo falsificirati izraz slobodne volje, jer je ogromna količina glasova pala na opoziciju samo iz straha i pod pritiskom njihovih haranera, koji su mogli na neizvesne glasače praviti ogroman pritisak. Čast svima našim biračima koji su glasali za listu g. Bogoljuba Jevtića, jer su oni u borbi junački izdržali do kraja i svesno kazali da hoće Jugoslaviju. To je jedna jaka falanga svesnih boraca za jugoslovenstvo.

Neprijateljima naše zemlje i našega naroda prohtelo se da ponovo rasplamte plemenske i verske strasti, da ovo doba teških potresa koji vladaju svetom, narod zaboravi na samoga sebe i da neprijatelji iz te naše međusobne borbe izvuku svoj politički kapital. Naš narod neće nasesti tim mračnim ciljevima. Kao što se povezo u svojoj tuzi za izgubljenim Kraljem on će se sad više povezati u konstruktivnom radu za dobro naroda i države. Nas čeka velika i teška zadaća. Mi našim radom moramo pokazati da smo zreli da rešimo tu zadaću. Oči celog naroda uprte su u Skupštinu. Velika ekonomska beda zahvatila je sve slojeve. Narod sve više siromaši. Sva politička pitanja biće lako rešena, ako uspemo da ekonomski preporodimo naš narod i da njegovom siromaštvu posvetimo najveću pažnju. Ako naša Vlada ispuni u ovoj meri svoj ekonomski program, koji je dala pred izbore, onda je učinila mnogo, a ispunjenjem toga programa mi ćemo ispuniti svoje obećanje i svoju čast pred biračima i pred celim narodom, koji nam je prigodom izbora poklonio poverenje. Tim više moramo se posvetiti dobru naroda da suzbijamo sve mračne i tuđinske sile, koje hoće da se nakaleme na naš narod, da ga zaborave i bace u ponovno ropstvo. Mi svi treba da očistimo svoju dušu, da izbacimo iz sebe sve predrasude prošlosti, da se trgnemo i poletnom snagom podemo napretku i preporodu našeg političkog života. Zaboravimo pogreške prošlosti, oslobodimo se političkih reakcionara i političkih brodolomnika, ma iz koga tabora oni dolazili i podimo napred u novo i mlado jugoslovenstvo.

Srbi, Hrvati i Slovenci jedan su narod. Na toj istini ima da se gradi sva naša državna politika, sav naš društveni i privatan život. Ako bacimo pogled na naš geografski položaj, na našu istoriju, onda jedinstvo naroda iskače kao dogma, kao nepogrešiva i matematička istina. Nema toga državnika i toga političara koji bi nas mogao tako plemenski podeliti da bi smo svi bili zadovoljni. Podeljeni ne bismo mogli živeti svojim političkim i ekonomskim životom, a ne bi se mogli uporedo ni razvijati sa ostalim evropskim narodima. Jugoslovenstvo je naš ideal, naš program, koji ima da se ostvari potpuno i u celini. Ono imade svoju ljusku, ali srž još nije sazrela. I proći će još dugo vremena dok sazre. Mi ne smemo gubiti nade niti u borbi malaksati. Rim je imao nekoliko stoleća pre svog stvarnog opstanka. Istorija Rima stvarala se je još nekoliko vekova. Mi smo na brzu ruku stvorili državu onako kako smo mogli i znali, a Jugoslaviju i Jugoslovene stvaramo sada. Uzimamo od svakog dela našeg naroda ono što je najbolje. Potencija tog najboljeg je jugoslovenstvo.

Svi separatistički i plemenski pojavi u našem političkom životu, nisu ništa drugo nego psihološki pojav zadnjeg njihovog otpora, i što su ti otpori jači tim su sigurniji predznak pobeđe jugoslovenske ideje i jugo-

slovenske misli. Ti otpori dobrim delom izazivani su bezobzirnim i netaktičnim postupanjem nekih ljudi od vlasti i u vlasti. U velikom vremenu bili su se popeli na površinu ljudi koji su bili mali i sitni. To su sve bolesti našeg mladog političkog života, ali će i one proći.

Jugoslovenstvo nosi potpunu slobodu misli i osećanja, društveno niveliranje, uzdižući rad uma i ruku kao jedino merilo građanske vrednosti. Takovo jugoslovenstvo osvaja a ne otuđuje. Ako su pojedini narodi mogli stvoriti svoj tip, svoje ime i svoju kulturu, učiniće to i jugoslovenski narod.

Usled geografskog položaja bila nam je namećnuta borba između Bizanta i Rima, a tragovi te borbe još se i danas vide u brazdama našeg narodnog života. Bila je to borba između dva sveta, između dva mišljenja i naziranja. Nažalost u borbi između ta dva sveta nije bilo odlučne pobeđe, i tako smo mi ostali podeljeni na dvoje i u tome je bila naša tragedija. Mi smo bili preslabi da se oslobodimo tih kulturnih uticaja i da na tim kulturama izradimo jedinstveno mišljenje i gledanje u naš nacionalni i kulturni život. Međutim, zajednica misli i osećanja, koja čini narod narodom, izbija svom snagom i kod nas, i u velikim bolovima i trzajima rađa se jugoslovenstvo da i ono odigra svoju kulturnu misiju u novoj istoriji našeg naroda.

Naše unutarne trzavice mogu otežavati ali nipošto zaustaviti naš istorijski razvitak. Ako smo svesni sebe i vremena u kojem živimo, mi ćemo lako naći brzo rešenje za uklanjanje tih trzavica i to takvo rešenje koje će zbilja odgovarati potrebama i razvitku Jugoslavije, ne odstupajući od načela da smo jedan narod, razdvojen samo zbog istorijske prošlosti. Mi moramo nastupiti iskreno i otvoreno, oslobođeni tragova te prošlosti, mi moramo jednako zavoleti kako Šumadiju tako i hrvatsko Zagorje, Primorje kao Južnu Srbiju i Slovenačku. (Burno odobravajne i pljeskanje!) Samo ono što bude stvoreno u duhu širokog i iskrenog jugoslovenstva ostaće trajno i večno, sve drugo biće krparija koju će odstraniti vreme ili ljudi koji budu iza nas došli. Srbija je svojim herojstvom pridobila moralno vodstvo u Jugoslaviji. Ona će to vodstvo i dalje zadržati ako bude prigrlila široki ideal velike budućnosti: Ujedinjenje svih Jugoslovena. (Burno pljeskanje.) Srbija je izvršila istorijsku misiju isto onako kao i Pijemonat u Italiji 1870 godine. (Burno odobravanje i pljeskanje). Srpsko pleme kao celina kazalo je svoju reč, i ono kao posebna jedinka više ne može ništa da kaže. Ne može se više govoriti o Srbima, Hrvatima i Slovencima kao posebnim individualitetima jednog pored drugog, nego se može govoriti samo o naprednim i konzervativnim ljudima. Uloga naprednih Srba mora biti pre svega podjednaka sa ulogom naprednih Hrvata i naprednih Slovenaca, jer samo napredni ljudi mogu da se okupe oko jugoslovenske ideje, a reakcionari oko separatizma, kao što su se i okupili. Ova naša država stvorena je slobodnom voljom ujedinjene braće. Ona je stvorena ne samo žrtvama najboljih sinova našega naroda nego je građena plejadom naših najboljih sinova u Srbiji i prečanskim krajevima, tako da su 1918 godine bili stvoreni svi materijalni i psihički uslovi za razvitak i osnivanje naše nacionalne države. Veliki kulturni narodi su prošli kroz period partikularizma i naučili su se prelaziti preko onog što je sporedno, što je partikularno i što je posebno. Oni više cene ono

što je glavno i što je zajedničko. Nema naroda bez plemenskih i drugih razlika, ali narod koji ne umije da prede preko sitnih razlika, ne može stvoriti veliku i jaku državu. Opozicija, kao što se vidi iz rezolucije Seljačko - demokratske koalicije, javlja se najbučnije u vidu plemenske netrpeljivosti. Ali ovakva opozicija nije najopasnija. Mi moramo upreti svoje poglede malo dalje, te da pokušamo otkriti glavne uzroke nezadovoljstva, koji se ovoga puta nalaze mnogo više u socijalnim i ekonomskim prilikama nego li u plemenskim.

Ali gledajući na realan politički život, mi moramo nastojati da se ti uzroci i te nesuglasice plemenske strane onako kako će to najbolje odgovarati našim potrebama.

Što se tiče ekonomskih odnosa, u prvom pogledu je važno to da država pravilno udesi svoj odnos prema seljaku. Seljaštvo je čvrsta podloga naše države. Ko hoće da se brine za narod taj se mora u prvom pogledu brinuti za seljake. Mi moramo nastojati da se pobrinemo za pravilno razvijanje seljaštva i njegovo stalno napredovanje, i onda, ako budemo tako radili, naša će država počivati na zdravim temeljima. Poljoprivreda je osnov našeg narodnog blagostanja, a seljaštvo predstavlja osnovni problem našeg unutarnjeg državnog života. Zemlja koja hoće napredovati mora se organizovati na principu rada. Svatko, koje sposoban za rad, dužan je raditi, a ko radi ima pravo na hleb, ima pravo na život. Seljaštvo je čuvar jugoslovenske krvi i rase. Ono je nosioci morala i naše kulture.

Naša agrarna politika mora da se zasniva na saznanju, da zemlja ne proizvodi samo životne namirnice za našu ishranu, nego da je zemlja i pouzdan oslon za biološki napredak seljaštva, a po tome i celoga naroda. Prema tome zemlja, pored svoje privredne funkcije, imade i veoma značajnu biološku funkciju. Seljak svojom svežom krvlju i brojnom potomstvom obnavlja i održava sav ostali narod. Zdrava i pametna agrarna politika važna je za nas obzirom na izraziti karakter naše države kao i obzirom na današnju krizu. Tu agrarnu politiku treba koordinirati prema potrebama i zahtevima ostale naše nacionalne privrede u znaku potpune harmonije, koja je jedan od glavnih uslova za opšti napredak našeg naroda.

Uz seljaka treba zaštititi radnika i siromašnog intelektualca. Naš državno-društveni poredak treba da ide putem socijalne pravde. Svakome treba dati rada i sva-

kome treba omogućiti minimum egzistencije, a onemogućiti svako izrabljivanje radne snage, te onemogućiti stranu radnu snagu, kad imamo naše radne snage nezaposlene dovoljno u zemlji. Snaga i veličina države leži u pravilnom rešenju svih socijalnih pitanja, s kojima se susrećemo u današnjem životu.

Što se tiče plemenskih odnosa, hrvatsko odnosno srpsko pitanje nije ništa drugo nego teška administrativna kriza. Ona se može izlečiti zavodenjem jednog dobrog, zdravog i savesnog upravnog aparata, te širokom dekoncentracijom vlasti o kojoj se uvek govorilo, ali se nije nikada provodila.

Partizanstvo, koje nas je mučilo, moramo izbaciti iz celoga našeg javnog i privatnog života i provesti u svima granama naše državne uprave punu zakonitost i pravdu. Činovništvo treba razmeštati, ali najbolje na najbolja mesta. Sve treba da ima svoj red. Sve prema svojim sposobnostima, pa ćemo tako rešiti moralnu krizu i krizu kulture, koja ne okužuje samo nas, nego ceo svet. Rešenjem ovih pitanja uklonićemo sva plemenska i ekonomska nezadovoljstva, i svi će zavoleti ovu državu sa uverenjem i saznanjem da izvan ove države nema opstanka ni Srbini, ni Hrvatini ni Slovencu, da je ona zajedničko ognjište naše sreće, napretka i blagostanja, pa će nestati iz našeg političkog života svih rezolucija i memoranduma za uvek, i svi će onda upregnuti sve radne i umne sposobnosti, da nam u ovoj državi bude svima što bolje. Ime Hrvat i Srbin, to su dva imena za isti pojam. Za nas Jugoslovene, plemensko orijentisanje, to je romantika, to je fikcija, to je umjetna tvorevina prošlosti. Postoji samo jedan nacionalizam, koji nije srpski, ni hrvatski, ni slovenački, ni katolički ni pravoslavni, već jedino jugoslovenski. (Burno pljeskanje). Rad na takvom polju može da bude jedino plodan i jedino nacionalan, sve drugo je obmana i pustoš. Ovakav program mora da prigri svaki pravi Jugosloven. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Pretsednik Verifikacionog odbora Dragiša Cvetković: Gospodo narodni poslanici, predlažem da današnju sednicu zaključimo, a da drugu zakažem za utorak, 18 juna, u 9 sati pre podne, sa dnevnim redom: Produženje pretresa izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata pod III. Prima li Skupština? (Prima!).

Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 12,25 časova.

